

Informatiemap

Wet maatschappelijke ondersteuning

Kerk in Actie
Postbus 4565
3500 AL Utrecht
Tel. (030) 880 14 56
Giro 456
servicedesk@kerkinactie.nl
www.kerkinactie.nl/wmo

Prijs € 3,-

5^e herziene versie
oktober 2009

Inhoud

Algemene informatie Wmo

1. De Wet maatschappelijke ondersteuning (Wmo)	3
2. Wie heeft er met de Wmo te maken?	5
3. Wmo en welzijnswerk	8
4. Het persoonsgebonden budget (Pgb) in de Wmo	10
5. De AWBZ en de veranderingen per 1 januari 2009	11
6. Over de scheiding van kerk en staat	16
7. Wmo en burgerparticipatie	18
8. In gesprek met wethouders	21
9. Dilemma's bij medefinanciering overheid	22

Over de rol van de kerk en de diaconie

10. De Wmo als nieuw kader voor het maatschappelijke aspect van de diaconie	26
11. Stappenplan diaconie en Wmo	28
12. De Wmo-raad en de diaconie	30
13. Geestelijke verzorging en de Wmo	32
14. Contact onderhouden met zorgaanbieders	34
15. Inloophuizen en de Wmo	36

Doelgroepen

16. Ouderen en de Wmo	38
17. Vrouwen en de Wmo	39
18. Mensen met een verstandelijke beperking en de Wmo	40
19. Mensen met een psychische kwetsbaarheid en Wmo	43
20. Armoedebeleid en Wmo	45

Wmo-prestatievelden

21. De negen prestatievelden	47
22. Prestatieveld 1 - Bevorderen van de sociale samenhang in en leefbaarheid van dorpen, wijken en buurten	49
23. Prestatieveld 2 - Preventie en opvoedingsondersteuning van jeugdigen met problemen	50
24. Prestatieveld 3 - Het geven van informatie, advies en ondersteuning	52
25. Prestatieveld 4 - Mantelzorg en vrijwilligerswerk	54
26. Prestatieveld 5 - Mogelijk maken dat mensen kunnen meedoen aan het maatschappelijk verkeer	56
27. Prestatieveld 6 - Voorzieningen voor mensen met een beperking	57
28. Prestatieveld 7 - Maatschappelijke opvang, 8 - Openbare geestelijke gezondheidszorg en 9 - Ambulante verslavingszorg	59

Praktijkvoorbeelden

29. Wmo en het missionair-diaconale presentiewerk - praktijkvoorbeelden	60
---	----

Naslag

30. Plaatselijke contactpersonen Wmo	63
31. Afkortingen	65

1. De Wet maatschappelijke ondersteuning (Wmo)

De Wet maatschappelijke ondersteuning is op 1 januari 2007 ingevoerd. Het doel van de wet is: meedoen! Iedere burger moet zelfstandig kunnen leven en actief kunnen meedoen in de samenleving - jong, oud en met welke beperking dan ook. In de eerste plaats is dat de eigen verantwoordelijkheid van mensen en voor een deel het resultaat van de solidariteit tussen mensen. Wie desondanks onvoldoende tot meedoen in staat is, kan een beroep doen op deze wet. Bijvoorbeeld voor vervoersvoorzieningen, aanpassingen in de woning, huishoudelijke hulp, dagbesteding of ondersteuning bij mantelzorg.

De gemeente is verantwoordelijk voor de uitvoering van de wet en krijgt daarvoor een niet geormerkte rijksbijdrage in het Gemeentefonds. De Wmo beslaat ongeveer 40 procent van de totale begroting van de gemeente. De Wmo vervangt de Welzijnswet en de Wet voorzieningen gehandicapten (Wvg). Ook de huishoudelijke zorg die geregeld was in de Algemene Wet Bijzondere Ziektekosten (AWBZ) is in de Wmo ondergebracht.

Achtergronden

De invoering van de wet heeft te maken met twee grote beleidslijnen. De eerste is die van decentralisatie van rijksoverheid naar lokale overheid. De gemeente moet zich op lokaal niveau verantwoorden voor het beleid. De tweede lijn is het weghalen van schotten tussen beleid op het terrein van zorg, welzijn en wonen. Omdat de gemeente ook de Wet Werk en Bijstand (WWB) uitvoert, is het mogelijk een verbinding te leggen met werken. Er is één loket gekomen waarbij de burgers met alle vragen op het gebied van zorg, welzijn en wonen terecht kunnen.

Uitgangspunten

De Wmo is gebaseerd op drie uitgangspunten:

1. Mensen zorgen voor zichzelf en voor anderen en zijn burgers die actief meedoen in de samenleving. Zij vragen en leveren 'gebruikelijke zorg' in hun eigen directe omgeving.
2. Mensen doen een beroep op hun omgeving (familie, vrienden, burens, vrijwilligers) als zij zichzelf niet meer kunnen redden en de gebruikelijke zorg daarvoor onvoldoende is.
3. Als het met aanvullende mantelzorg en vrijwilligerswerk ook niet meer lukt, kunnen zij een beroep doen op de overheid voor aanvullende voorzieningen die het mogelijk maken dat zij toch kunnen meedoen in de samenleving.

Taak van de burgerlijke gemeente

De taak van de gemeente is het zorgen voor de regie. Dit betekent vooral initiëren, stimuleren, faciliteren, coördineren en samenhang creëren en het financieren van het werk dat onder meer door zorginstellingen en welzijnsinstellingen wordt uitgevoerd. De gemeente besteedt dit werk aan, wat betekent dat verschillende instellingen een offerte kunnen maken voor de uitvoering van delen van het werk. In de sfeer van de 'zorg' heeft de gemeente naast het verstrekken van algemene en individuele voorzieningen ook als taak te zorgen voor ondersteuning van de mantelzorg en het vrijwilligerswerk. De gemeente stelt ook de hoogte van de eigen bijdragen voor de verschillende voorzieningen vast en regelt de indicatiestelling. Meer in de sfeer van 'welzijn' heeft de gemeente als taak om te zorgen voor een goed functionerende samenleving, bijvoorbeeld door de sociale samenhang in buurten te versterken en door het vrijwilligerswerk te stimuleren en te ondersteunen.

De gemeente heeft veel beleidsvrijheid en maakt voor de uitvoering van de wet elke vier jaar een plan. Het eerste beleidsplan moest in 2007 worden vastgesteld. De gemeente is verplicht dat te doen in samenspraak met de burgers, in het bijzonder de burgers om wie het gaat en hun (belangen)organisaties. De meeste gemeenten richten daarvoor een Wmo-adviesraad op (zie hoofdstuk 14).

Prestatievelden

Om goed beleid te maken en daar verantwoording over te kunnen afleggen, is in de Wmo onderscheid gemaakt in negen prestatievelden:

1. het bevorderen van de sociale samenhang in en leefbaarheid van dorpen, wijken en buurten;
2. op preventie gerichte ondersteuning van jeugdigen met problemen met opgroeien en van ouders met problemen met opvoeden;
3. het geven van informatie, advies en cliëntondersteuning (in één loket);
4. het ondersteunen van mantelzorgers en vrijwilligers;
5. het bevorderen van de deelname aan het maatschappelijke verkeer en van het zelfstandig functioneren van mensen met een beperking of een chronisch psychisch probleem en van mensen met een psychosociaal probleem;
6. het verlenen van voorzieningen aan mensen met een beperking of een chronisch psychisch probleem en aan mensen met een psychosociaal probleem voor het behoud van hun zelfstandigheid of hun deelname aan het maatschappelijke verkeer; in dit prestatieveld is ook de huishoudelijke zorg uit de AWBZ ondergebracht;
7. het bieden van maatschappelijke opvang, waaronder vrouwenopvang;
8. het bevorderen van openbare geestelijke gezondheidszorg, met uitzondering van psychosociale hulp bij rampen;
9. het bevorderen van verslavingsbeleid.

De prestatievelden 5 en 6 bevatten de kern van de voormalige Wet voorzieningen gehandicapten.

Kerkelijke betrokkenheid

De doelgroepen die ondersteuning via de Wmo nodig hebben bij participatie en zorg staan in de diaconale traditie van de kerken hoog op de agenda. Zoals ouderen, dak- en thuislozen, mensen met lage inkomens en mensen met beperkingen. De kerken verlenen op dit terrein (vrijwillige) zorg en spannen zich ervoor in dat deze mensen in de samenleving kunnen meedoen. Daarbij gaat het om:

- mensen in nood helpen:
  - niet verdubbelen wat er al is en geen verantwoordelijkheden overnemen;
  - uitgaan van de noden én de rechten van mensen;
  - de eigen capaciteiten van mensen en hun organisaties versterken;
- bijdragen aan het stichten van gemeenschap en sociale samenhang:
  - in eigen kring;
  - over de grenzen van de eigen kring heen door samenwerking met het buurt- en wijkwerk;
- deelnemen in besturen van instellingen op het terrein van zorg en welzijn;
- problemen signaleren en de publieke opinie en politiek beïnvloeden; dat kan bijvoorbeeld door deelname in een Wmo-adviesraad.

Websites

www.invoeringwmo.nl en www.info-wmo.nl

www.minvws.nl - Website van het Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport.

Nieuwsberichten, aankondigingen, praktijkverhalen uit de proefgemeentes (klein, middel en groot), de kernthema's van de wet. Contact via helpdesk@invoeringwmo.nl of via tel. (070) 340 61 00.

www.vng.nl - De website van de Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG), met o.a. Nieuwsbrief, actuele thema's, veelgestelde vragen. Contact via tel. (070) 373 83 93.

2. Wie heeft er met de Wmo te maken?

Wie heeft er met de Wmo te maken? Het antwoord op deze vraag kan kort luiden: iedereen die ondersteuning nodig heeft om zelfstandig te kunnen meedoen in de samenleving en zelfstandig te kunnen (blijven) wonen. De wet heeft ingrijpende gevolgen voor mensen met heel diverse achtergronden. En ook de helpers uit de omgeving van een zorgbehoevende hebben met de Wmo te maken.

De soorten ondersteuning die de Wmo kan bieden voor participatie of zorg zijn divers. Naast individuele voorzieningen zoals aanpassingen in huis of thuiszorg gaat het ook om collectieve voorzieningen zoals buurthuizen. De samenleving moet voor iedereen, ongeacht beperkingen, goed toegankelijk zijn. Het antwoord op de vraag 'Wie heeft er met de Wmo te maken?' moet dus idealiter zijn: Iedereen heeft te maken met de Wmo, want het gaat erom dat alle burgers meedoen in de samenleving. Maar niet iedereen heeft daarvoor ondersteuning nodig. Hieronder een overzicht van de groepen die aanspraak kunnen maken op Wmo-voorzieningen.

Mensen met een chronische ziekte of lichamelijke beperking

Er zijn in Nederland ruim 2,8 miljoen mensen met een ernstige chronische ziekte of lichamelijke handicap. Naar schatting 40 procent van hen moet rondkomen van een netto-inkomen onder of rond het sociale minimum. 88 procent van de chronisch zieken en gehandicapten heeft extra onvermijdelijke uitgaven van gemiddeld 925 euro als gevolg van hun ziekte of handicap, waardoor voor velen van hen het resterende beschikbare inkomen onder het sociaal minimum uitkomt. Tot voor kort hebben die mensen te maken gehad met de Wet voorziening gehandicapten. Sommigen van hen zijn ervaren in de omgang met een persoonsgebonden budget (Pgb) en kopen de nodige zorg zelf in. Die hulp kan bestaan uit bijvoorbeeld huishulp, uit hulpmiddelen zoals douchestoelen en uit dienstverlening zoals speciaal vervoer. Sommige lichamenlijk gehandicapten zijn bedreven in de omgang met instanties, anderen leven geïsoleerd en weten niet goed op welke vormen van ondersteuning zij recht hebben.

Websites

www.cg-raad.nl - De Chronisch zieken en Gehandicapten Raad Nederland (de CG-Raad) is de koepel van organisaties van mensen met een chronische ziekte of een handicap. De website bevat veel informatie, o.a. een Wmo-dossier. Contact: Churchilllaan 11, 3527 GV Utrecht, tel. (030) 291 66 00.

www.kombeterbinnen.nl - De Stichting KBB is een interkerkelijke stichting die als doel heeft het verbeteren van de toegankelijkheid van kerk(elijke) gebouwen voor mensen met een lichamelijke of zintuiglijke handicap. Dit op basis van het Internationaal Toegankelijkheidssymbool. Contact: Postbus 8504, 3503 RM Utrecht, e-mail: kbb@kerkinactie.nl.

Ouderen

Een grote groep potentiële Wmo-ers zijn ouderen. Er zijn onder de 65-plussers ongeveer 177.000 mensen met dementie. Van de vier miljoen 55-plussers in Nederland hebben er 850.000 te maken met matige of ernstige lichamelijke beperkingen. Dat zijn meer vrouwen dan mannen, wat samenhangt met hun langere levensverwachting. Daardoor hebben vrouwen meer verlies te verwerken en wordt hun netwerk met de jaren steeds kleiner. Vereenzaming ligt dan op de loer en die versterkt vaak weer de gezondheidsklachten. Het is voor ouderen die hun hele leven gezond zijn geweest vaak moeilijk om hulp te vragen. Bij velen die het altijd alleen hebben gered, komt de gedachte om hulp te vragen simpelweg niet op. Anderen weten de weg naar passende hulp niet te vinden of zij willen zich niet

afhankelijk voelen van anderen. Voor ouderen is omvattende, herhaaldelijk aangeboden en goed toegankelijke informatie over mogelijke hulp heel belangrijk. (Zie ook hoofdstuk 18.)

Websites

www.pcob.nl - Belangenbehartiging 50-plus

Mensen met een verstandelijke beperking

Er zijn in Nederland 112.000 mensen met een verstandelijke beperking. De helft van hen woont in een instelling. De trend is echter dat steeds meer mensen met een verstandelijke beperking gaan verhuizen naar kleinschalige woonvormen of zelfstandige woningen in woonwijken. En zij willen meedoen in de samenleving: in de vorm van dagactiviteiten of werk. De vermaatschappelijking van de zorg is immers een van de doelen van de Wmo. Zij krijgen vanuit de Wmo ondersteuning bij het zelfstandig wonen. Het welzijnswerk - dat deel uitmaakt van de Wmo - is belangrijk om de buurt te helpen bij de sociale integratie van mensen met een beperking. (Zie ook hoofdstuk 20.)

Websites

www.platformvg.nl - Landelijke koepel voor organisaties en verenigingen voor mensen met een verstandelijke beperking en hun ouders om collectieve belangen te behartigen.

www.onderlingsterk.nl - Landelijk Federatie Belangenverenigingen Onderling Sterk voor mensen met een verstandelijke beperking.

www.philadelphiasupport.nl - PhiladelphiaSupport is een onafhankelijke christelijke belangenvereniging voor mensen met een beperking, hun ouders, broers en zussen.

www.kansplus.nl - Belangennetwerk van verstandelijk gehandicapten.

www.sggd.nl - Samen geloven? Gewoon doen! Is een landelijk platform van mensen met een verstandelijke handicap en de kerken. Het platform wil lokale kerken ondersteunen en stimuleren bij integratie en participatie van mensen met een verstandelijke beperking.

Contact via: Postbus 85278, 3508 AG Utrecht, tel. (030) 236 37 38,

l.knoll@philadelphiasupport.nl.

Mensen met psychische stoornissen

Ongeveer 500.000 mensen hebben te maken met psychosociale of materiële problemen en komen daardoor in aanraking met het Algemeen Maatschappelijk Werk. Met chronische psychische problemen hebben 120.000 mensen te maken en ongeveer de helft van hen hebben langdurige en ernstige psychiatrische klachten zonder opgenomen te zijn in een psychiatrische instelling. Vaak is hier sprake van meervoudige problematiek. In deze groep vinden we ook dak- en thuislozen en mensen met verslavingsproblemen. Door de Wmo worden bijvoorbeeld persoonlijke begeleiding en dagactiviteiten gefinancierd. Deze laatstgenoemde groepen zijn vaak niet in staat om de benodigde hulp zelfstandig te organiseren zoals de Wmo dit voorziet. Zij hebben tussenpersonen (familieleden, professionals of vrijwilligers) nodig die hen letterlijk naar het loket begeleiden. De opvang in sociale pensions wordt eveneens door de Wmo gefinancierd. (Zie ook hoofdstuk 21.)

Websites

www.platformggz.nl

www.ruimtevooranderszijn.nl - Ruimte voor anderszijn, netwerk in de provincies Gelderland en Utrecht.

www.psychischegezondheid.nl - Fonds Psychische Gezondheid, tel. (030) 297 11 97.

Mensen betrokken bij huiselijk geweld

Naar schatting zijn ongeveer 500.000 mensen het slachtoffer van huiselijk geweld. Voor een deel gaat het om vrouwen die huiselijk geweld moeten ontvluchten en opgevangen worden in blijf-van-mijn-lifhuizen.

Mensen met lichte opvoed- of opgroei problemen

Naar schatting 525.000 jeugdigen hebben te maken met lichte opgroei problemen. In het kader van de Wmo heeft de gemeente hier vooral een preventieve en voorlichtende taak.

Mantelzorgers en vrijwilligers

Een laatste grote groep die direct met de Wmo te maken krijgt, zijn de mantelzorgers en vrijwilligers. In Nederland zorgen er op dit moment 750.000 mensen meer dan acht uur in de week voor een familielid of vriend. De Wmo voorziet in de mogelijkheid voor gemeenten om mantelzorgers te steunen. Daarbij wordt in eerste instantie gedacht aan informatie en advies. De gemeente kan bijvoorbeeld de bestaande steunpunten mantelzorg opdracht geven om cursussen en spreekuren voor mantelzorgers te organiseren. Zij kan ook een aanbod voor vervangende zorg zoals dagopvang of weekendopvang aanbieden zodat mantelzorgers er even tussenuit kunnen. Daarnaast dient de gemeente ondersteuning te geven aan het werven, trainen en scholen van vrijwilligers op alle mogelijke terreinen van de samenleving. Bijvoorbeeld voor de leefbaarheid van wijken of het houden van koffie- en inloopochtenden voor ouderen.

Websites

www.mezzo.nl - Mezzo is de landelijke vereniging voor mantelzorgers en vrijwilligerszorg. Ze is ontstaan uit een fusie tussen LOT, Vereniging van Mantelzorgers en Xzorg, landelijke vereniging van Steunpunten Mantelzorg en Vrijwillige Thuishulp. Contact via: Postbus 179, 3980 CD Bunnik, tel. (030) 659 22 22.

3. Wmo en welzijnswerk

De Wet maatschappelijke ondersteuning vraagt in enkele prestatievelden om het bevorderen van de sociale samenhang en het bevorderen van vrijwilligerswerk en de actieve deelname van mensen in de samenleving. Dit zijn typische 'welzijnsvragen'. Met de grote nadruk die op dit moment in de Wmo-discussies op de 'zorg' ligt, liggen die nog op de achtergrond. Ook voor de kerken is er het risico zich in de discussie helemaal op de zorg te concentreren en het welzijn te vergeten.

Sociale samenhang bevorderen kan met betrekkelijk eenvoudige middelen, zoals het opzetten van een klussendienst of boodschappendienst of het houden van inloopochtenden waar mensen met elkaar koffie kunnen drinken en een spel doen. Een andere mogelijkheid is het organiseren van ontmoetingsavonden met mensen uit verschillende culturen of het opzetten van mentorprojecten voor jongeren. Het krijgt ook vorm in meer ingewikkelde projecten die vragen om brede samenwerking, zoals de verschillende inloophuizen en de reïntegratie van ex-gedetineerden in de samenleving. Het doel van dit soort projecten is om mensen met elkaar in contact te brengen en sociaal isolement te doorbreken over allerlei grenzen heen. Kerken kunnen op dit terrein een belangrijke bijdrage (blijven!) leveren.

Twee voorbeelden

Het doel van het kerk- en buurtwerk in het Westerpark in Amsterdam is om de leefbaarheid en samenhang in de buurt te vergroten. Onder meer door het organiseren van burenhulp, verkoop van tweedehands kleding, ouderensoos, muziekproject, inloophuis en ontbijtproject, eettafelproject, meubelproject, kledingproject, spreekuren, een werkproject voor dak- en thuislozen en een woonproject. Er wordt samengewerkt met het stadsdeel, buurtbeheer en de wijkregisseur. Jaarlijks gaat er 125.000 euro in om, per week worden er 93 betaalde en 550 onbetaalde uren ingezet, en de verschillende projecten bereiken een paar honderd mensen.

Het inloophuis in Tiel is één van de ongeveer 150 inloophuizen die aangesloten zijn bij het Netwerk DAK (voorheen o.a. het landelijk Inloop Centra Beraad). In Tiel is het inloophuis begin jaren negentig gestart als oecumenisch project. Met een kern van 60 à 70 vaste bezoekers en een maaltijdvoorziening die ooit opgestart is vanuit de liturgische context van de veertigdagentijd en de gedachte dat de maaltijd een uitgelezen plek is om elkaar te ontmoeten. Mevrouw X, nu 75 jaar oud, gaat er al ongeveer tien jaar heen met haar rollator en ziet het als de meest laagdrempelige huiskamer in Tiel. Je bent er altijd welkom. Voor de gezelligheid en voor de warme hap. In andere inloophuizen vinden we ook sociale spreekuren, huisbezoeken, klussendiensten, voedselbanken, noodfondsen, interculturele eetkamers en taallessen.

Bruggen bouwen

De deelname van de kerk in projecten die met de Wmo te maken hebben, mag niet worden opgezet met de doelstelling om de eigen boodschap te verkopen en leden te werven. Daarvoor is deze wet niet ontworpen. Het gaat hier niet om gemeentevorming of kerkplanting maar om het bijdragen aan het stichten van gemeenschap. Projecten die de sociale samenhang tussen verschillende groepen bevorderen, moeten erop uit zijn om bruggen te bouwen over grenzen heen en niet tot doel hebben om de eigen bestaande gemeenschap te versterken. Met dit uitgangspunt kunnen kerken een belangrijke bijdrage leveren aan het bevorderen van sociale samenhang in de samenleving. Veel (bestaande) kerk- en buurtprojecten zijn kleinschalig van opzet en geven daardoor de mogelijkheid om een brug te slaan tussen individuele mensen en de grotere instituties en bureaucratie. In die zin is de kerk een makelaar, een bemiddelaar. Zoals de inloopcentra waar ook de 'formulierenbrigade'

te vinden is en mensen ondersteuning krijgen voor hun contacten naar de dienst Werk en Inkomen.

Samenwerken

Het WRR-rapport 'Vertrouwen in de buurt' (nr. 72 april 2005) adviseert burgerlijke gemeenten om niet van tevoren zelf te bedenken wat goed is voor de buurt maar om aan te sluiten bij de vragen en initiatieven die uit de buurt zelf voortkomen. De kerk kan op dezelfde wijze denkend een initiatiefnemer zijn in de buurt, maar zal wel de samenwerking met andere organisaties in het dorp of in de wijk moeten zoeken. Of misschien juist aansluiten bij bestaande projecten in de buurt om die te versterken in plaats van zelf projecten te ontwikkelen. Het ligt voor de hand dat de diaconie bij het initiëren en organiseren van dit soort activiteiten een rol speelt en daarvoor de samenwerking zoekt met het bestaande welzijnswerk en buurtwerk.

4. Het persoonsgebonden budget (Pgb) in de Wmo

In de Wet maatschappelijke ondersteuning is een persoonsgebonden budget (Pgb) voor alle individuele voorzieningen mogelijk. Collectieve voorzieningen passen niet in een persoonsgebonden budget. Hieronder wordt het persoonsgebonden budget beschreven in relatie tot de Wmo.

De Wmo gaat er vanuit dat de burger meer verantwoordelijkheid op zich neemt. Dat betekent dat mensen hun vraag om hulp eerst in eigen huis moeten zien op te lossen. Daarna kunnen zij zich wenden tot vrienden, kennissen en burens. Bovendien moet de wijk oog hebben voor kwetsbare buurtgenoten. Men moet weer oog krijgen voor de nood en daarbij de helpende hand bieden, is het idee. Pas als laatste is de gemeente aan zet voor het inzetten van individuele voorzieningen.

De indicatiestelling

De burgerlijke gemeente mag onder de Wmo zelf bepalen wie de indicatiestelling gaat doen. Dat mag het Centrum indicatiestelling zorg (CIZ) zijn, maar bijvoorbeeld ook de GGD of een onafhankelijke instelling als Argonaut. De gemeente kan ook zelf indicatiestellers aanwijzen of de indicatiestellers voor de Wet voorzieningen gehandicapten (Wvg) de indicatiestelling voor huishoudelijk werk laten doen.

Keuzevrijheid voor de burger

De burger die huishoudelijke hulp of een hulpmiddel nodig heeft, kan kiezen tussen levering 'in natura' of een 'persoonsgebonden budget'. Zorg in natura kennen we al uit de Algemene Wet Bijzondere Ziektekosten (AWBZ). De thuiszorg die bij iemand huishoudelijk werk komt leveren, levert de hulp in natura. Dat betekent dat iemand daadwerkelijk (in natura) langskomt en het werk doet, terwijl men daar niet voor hoeft te betalen. Er is wel sprake van een eigen bijdrage.

Wat is een persoonsgebonden budget?

Een persoonsgebonden budget (Pgb) is een hoeveelheid geld waarmee mensen zelf de hulp en/of het hulpmiddel kunnen organiseren en inkopen. Zij bepalen zelf waar, bij wie en wanneer zij de hulp of het hulpmiddel inkopen. Hoe dat Pgb eruit komt te zien en onder welke voorwaarden wordt bepaald door de gemeente. Dat kan een eenvoudig of een ingewikkeld Pgb worden. Belangrijk is om te blijven pleiten voor een eenvoudig Pgb dat voor de hulpvragers of hun vertegenwoordigers goed te hanteren is.

Collectieve en individuele voorzieningen

Collectieve voorzieningen zijn bijvoorbeeld opvanghuizen voor vrouwen, hangplekken voor ouderen en jongeren, en buurthuizen. Collectieve voorzieningen passen niet in een persoonsgebonden budget.

5. De AWBZ en de veranderingen per 1 januari 2009

In de Algemene Wet Bijzondere Ziektekosten (AWBZ) zijn per 1 januari 2009 een aantal wijzigingen doorgevoerd. Begeleiding bij persoonlijke verzorging, het huishoudelijk en maatschappelijk leven en het psychisch welbevinden vallen niet langer onder de AWBZ.

De AWBZ is een (verplichte) volksverzekering tegen onverzekerbare risico's. De verzekering geeft recht op verschillende vormen van hulp, zoals zorg thuis, psychiatrische hulp, verpleging en verzorging in woonvormen voor mensen met een lichamelijk en/of verstandelijke beperking en/of psychiatrische aandoening, verpleeg- en verzorgingshuizen. De hoogte van de AWBZ-premie is afhankelijk van het inkomen. Bij een modaal inkomen is dat ruim 300 euro per maand per persoon. De inning van de AWBZ-premie geschiedt via de loonheffing. Iedereen die rechtmatig in Nederland woont, heeft aanspraak op AWBZ-zorg. Ook buitenlanders die in Nederland in loondienst zijn, hebben hier recht op. Iedere Nederlander is dus via de AWBZ verzekerd voor zorg en begeleiding bij langdurige ziekte, handicap of ouderdom, tenzij er sprake is van een bepaalde uitzonderingssituatie. Voor de AWBZ is Nederland verdeeld in een aantal regio's. In elke regio is er één zorgkantoor dat de AWBZ uitvoert en ervoor verantwoordelijk is dat verzekerden de zorg krijgen die hun toekomt.

De indicatiestelling

Iemand die zorg of begeleiding nodig heeft, kan contact opnemen met het Centrum indicatiestelling zorg (CIZ). Kinderen tot 18 jaar met psychiatrische problemen kunnen naar het Bureau Jeugdzorg (BJZ). Om aanspraak op de AWBZ te kunnen doen, moet de vrager een zodanige beperking hebben dat er een 'grondslag' vast te stellen is. De grondslag(en) staat (staan) vermeld in het indicatiebesluit en dat zijn:

- een 'somatische, psychogeriatrische of psychiatrische aandoening of beperking',
- een 'verstandelijke, lichamelijke of zintuiglijke handicap'.

De indicatiesteller brengt in kaart welke zorg of begeleiding iemand nodig heeft. De indicatiesteller let hierbij op de persoonlijke situatie. Dat gebeurt meestal schriftelijk of telefonisch, maar men kan ook vragen om een huisbezoek. BJZ indiceert uitsluitend schriftelijk.

Bij iedere zorgfunctie (zie hieronder) zal de indicatiesteller aan de vrager vragen of hij zorg in natura of een Pgb wil (zie hoofdstuk 6). Een combinatie is ook mogelijk. Bij indicatiestelling kijkt men of de zorgvragende zelfstandig kan blijven wonen met hulp vanuit o.a. de AWBZ of dat iemand langdurig in een instelling zou moeten verblijven. Denk aan een verpleeghuis, een verzorgingshuis of een instelling voor mensen met een verstandelijke beperking.

Zorgfuncties

In de AWBZ kennen we de volgende functies:

- persoonlijke verzorging - het gaat hierbij om hulp bij alledaagse handelingen zoals opstaan, douchen, aankleden, eten en drinken en naar het toilet gaan;
- verpleging - het gaat hierbij om verpleegkundige zorg, zoals hulp bij het gebruik van medicijnen, wondverzorging of beademing;
- begeleiding - het gaat hierbij om het bevorderen van de zelfredzaamheid om opname in een instelling te voorkomen, bijvoorbeeld door het structureren van dagactiviteiten zodat iemand zelfstandig kan blijven wonen;
- behandeling - bijvoorbeeld zorg bij een aandoening, zoals revalideren na een beroerte of gedrag te leren hanteren bij gedragsproblemen of een psychische stoornis (deze functie kan niet met een Pgb);
- kortdurend verblijf buitenshuis - denk aan weekendopvang, vakantieopvang en logeeropvang;

- langdurend verblijf - denk aan verpleeghuizen, verzorgingshuizen en woonvormen voor verstandelijk gehandicapten.

Sinds 1 juli 2007 is het mogelijk dat langdurend verblijf ook kan met een Pgb. De indicatiestelling bij langdurend verblijf in zorg in natura en Pgb gaat door middel van zorgzwaartepakketten. In een zorgzwaartepakket staat beschreven welke zorg een bewoner van een instelling nodig heeft.

Veranderingen per 1 januari 2009 - De nieuwe functie begeleiding

Een deel van de zorg die eerst onder de functie 'activerende begeleiding' viel, is met ingang van 1 januari 2009 onder de functie 'behandeling' komen te vallen. De rest van de 'activerende begeleiding' en de 'ondersteunende begeleiding' vallen nu onder de nieuwe functie 'begeleiding'. Er kan beperkt beroep gedaan worden op de nieuwe functie 'begeleiding'. Alleen mensen met matige of ernstige beperkingen krijgen nog begeleiding vanuit de AWBZ.

Het CIZ of BIZ gaat via een nieuwe manier van indiceren bekijken of iemand nog voor AWBZ-zorg in aanmerking komt. Deze nieuwe beoordelingsmethode moet ervoor zorgen dat alleen mensen met matige of ernstige beperkingen nog een indicatie voor begeleiding krijgen. Ook mensen met een doorlopende indicatie kunnen hiermee te maken krijgen.

De volgende onderdelen heeft het ministerie uit de AWBZ geschrapt en vallen niet meer onder de functie begeleiding:

- persoonlijke verzorging en het sociale leven - denk hierbij aan het stimuleren van mensen bij het wassen en aankleden (Dit geldt niet voor het wassen en aankleden zelf, bij mensen die dat om (fysieke) redenen niet kunnen. Bij matige en ernstige beperkingen blijft de AWBZ-functie 'begeleiding' mogelijk als deze op zelfredzaamheid is gericht.);
- huishoudelijk leven - het gaat hier bijvoorbeeld om het verzorgen van maaltijden, kleding en/of (het stimuleren tot het verrichten van) lichte schoonmaakwerkzaamheden;
- maatschappelijk leven - het aangaan en onderhouden van sociale contacten, bijvoorbeeld door activiteiten in het buurthuis;
- psychisch welbevinden - bij matige en ernstige beperkingen blijft de AWBZ-functie begeleiding mogelijk als deze op zelfredzaamheid is gericht.

Bij deze onderdelen kunnen mensen niet langer meer bij de AWBZ terecht en moet een andere oplossing gezocht worden. Bijvoorbeeld hulp bij een vriend of familielid. Verder kan het zijn dat mensen een beroep doen op de burgerlijke gemeente om de begeleiding te regelen. Op grond van de compensatieplicht in de Wmo geldt dit in ieder geval voor de onderdelen huishoudelijk en maatschappelijk leven.

De functie 'begeleiding' is gericht op het bevorderen, het behoud of het compenseren van zelfredzaamheid. De begeleiding is bedoeld voor mensen met een matige tot zware belemmering/beperking, die zonder deze begeleiding zouden moeten verblijven in een instelling of zouden verwaarlozen. Begeleiding kan individueel of in een groep toegekend worden.

Onder de nieuwe functie 'begeleiding' vallen problemen en tekorten op vijf gebieden:

- sociale zelfredzaamheid (de regie over het eigen leven);
- zich bewegen en verplaatsten (het zelfstandig voortbewegen);
- probleemgedrag (agressief of dwangmatig);
- psychisch functioneren (denken, concentreren en waarnemen);
- oriëntatie- en geheugenproblemen (geheugen en bewustzijn).

Bij sociale zelfredzaamheid let de indicatiesteller op de volgende problemen: begrijpen wat anderen zeggen, een gesprek voeren, zich begrijpelijk maken, initiatief nemen voor en uitvoeren van eenvoudige taken, kunnen lezen, schrijven en rekenen,

communicatiehulpmiddel gebruiken, dagelijkse bezigheden, problemen oplossen en besluiten nemen, dagelijkse routine regelen, zelf geld beheren, initiatief nemen voor en uitvoeren van complexere taken, zelf administratie bijhouden.

Gebruikelijke zorg

De indicatiesteller zal ook de gebruikelijke zorg in mindering brengen op de indicatie. Gebruikelijke zorg is de zorg, hulp en begeleiding die huisgenoten normaal gesproken aan elkaar geven. Als de vrager huisgenoten heeft die deze zorg kunnen verlenen, krijgt de vrager hiervoor geen indicatie om hulp in te huren. Er zijn landelijke richtlijnen die bepalen wat gebruikelijke zorg is en wat niet. Alleen als de huisgenoten van de vrager de gebruikelijke zorg niet langer aankunnen, als ze onredelijk belast worden of als ze overbelast dreigen te raken, kan vrager een indicatie krijgen voor het uitvoeren van deze zorg door een zorgverlener.

Algemene regels

Gebruikelijke zorg gaat vóór op andere activiteiten. De partner of inwonende kinderen zullen dus hun overige activiteiten moeten afstemmen op de hulp en zorg die ze vrager moeten verlenen in het kader van gebruikelijke zorg. Dat de huisgenoten ook nog andere verplichtingen hebben (zoals betaald werk, vrijwilligerswerk, maatschappelijke verplichtingen of tijdrovende hobby's) telt vaak niet mee. Aan de andere kant moet de indicatiesteller ook redelijk zijn. De huisgenoten mogen niet 'onevenredig belast worden of overbelast raken' door de zorg en hulp die zij aan de vrager moeten geven.

Wat valt wel/niet onder gebruikelijke zorg?

Persoonlijke verzorging (wassen, aankleden, helpen met naar het toilet gaan) die niet langer duurt dan drie maanden is gebruikelijke zorg. Persoonlijke verzorging die langer duurt dan drie maanden is nooit gebruikelijke zorg. Begeleiding van kinderen is voor een deel gebruikelijk (een normale taak voor ouders), maar intensieve begeleiding vaak niet. Zorg door mensen die op een ander adres wonen (familie, vrienden, buren) is nooit gebruikelijke zorg. Woont u alleen, dan hebt u geen gezinsleden en is er dus nooit sprake van gebruikelijke zorg.

Verder zal de indicatiesteller ook kijken of door middel van de zogenaamde voorliggende voorzieningen de vraag bij de AWBZ weggenomen kan worden. Oplossing kunnen dan zijn: Tafeltje dekje, een scootmobiel, een vrijwilligersorganisatie of school.

De indicatiesteller legt zijn bevindingen vast in een indicatiebesluit. De vrager krijgt daar binnen zes weken een afschrift van. In het indicatiebesluit staat:

- voor welke zorgfunctie(s) de vrager geïndiceerd is;
- op welke hoeveelheid/klasse vrager recht heeft (bijvoorbeeld 2 tot 3,9 uur per week);
- hoelang vrager recht heeft op de zorg (bijvoorbeeld 1 jaar).

Ook wordt vermeld hoe lang de indicatie geldig is. Voordat de indicatie verloopt moet de vrager opnieuw geïndiceerd worden door het CIZ of BJZ. Als vrager in de loop der tijd meer zorg nodig heeft dan geïndiceerd, moet de vrager bij het CIZ of BJZ een nieuwe indicatie aanvragen. Het CIZ of BJZ kan de indicatie dan zo nodig bijstellen. Als de vrager het niet eens is met het indicatiebesluit, dan kan hij er bezwaar tegen aantekenen bij het CIZ of het BJZ.

Kiest de vrager voor zorg in natura, dan krijgt hij een aantal aanbieders voorgelegd en mag hij kiezen welke aanbieder hij wil. Kiest iemand voor het Pgb dan stuurt het CIZ of het BJZ het indicatiebesluit door naar het zorgkantoor. Zorgkantoren zijn belast met de uitvoering van de AWBZ. Het zorgkantoor is ondergebracht bij een grote zorgverzekeraar in de regio. De vrager hoeft overigens niet bij diezelfde zorgverzekeraar verzekerd te zijn.

Zorgvormen bij zorg in natura

De zorgaanbieders leveren deze functies in verschillende zorgvormen, zoals:

- thuiszorg;
- dagopvang voor ouderen;
- dagbesteding voor gehandicapte mensen;
- dagbesteding voor psychiatrische patiënten;
- opname in een verzorgingshuis of in een verpleeghuis;
- opname in een instelling voor lichamelijk gehandicapte mensen;
- opname in een instelling voor verstandelijk gehandicapte mensen.

De toekenning voor het Pgb

Op basis van het indicatiebesluit dat is afgegeven door het CIZ of het Bureau Jeugdzorg, neemt het zorgkantoor een beslissing over het budget dat voor de vrager beschikbaar is. Ook daar krijgt hij officieel bericht van in de vorm van een toekenningsbeschikking. In de toekenningsbeschikking staat of aan de vrager een Pgb is toegekend, de hoogte van het totale budget, de hoogte van het voorschot, voor welke periode de vrager het budget krijgt en tot wanneer de indicatie geldig is. Is de vrager het niet eens met de toekenningsbeschikking, dan kan de vrager er bezwaar tegen aantekenen bij het zorgkantoor. Let op: de vrager kan bij het zorgkantoor dus geen bezwaar maken tegen de indicatie. Dat kan alleen bij het CIZ of het BZJ zelf.

Zorg en begeleiding inhuren

De budgethouder kan met het Pgb allerlei individuele zorgverleners en begeleiders, bedrijven, instellingen en organisaties inhuren om zorg en begeleiding te leveren. De budgethouder kan ook gezinsleden, familieleden, vrienden en bekenden inhuren. Of de ouder van een kind met een handicap of ziekte. Er zijn allerlei manieren om een zorgverlener of begeleider te vinden. Vraag in de omgeving of er mensen bereid zijn voor de budgethouder te werken. Plaats een oproep op de website van Per Saldo (www.pgb.nl). Raadpleeg de Per Saldo Hulpgids op www.persaldohulpgids.nl. Ook bieden thuiszorgorganisaties, instellingen voor GGZ en instellingen in de gehandicaptenzorg vaak speciale mogelijkheden voor mensen met een Pgb. Bij deze instellingen kan men een offerte vragen.

Voor de meeste AWBZ-zorg moet de vrager, als hij ouder is dan achttien jaar, een eigen bijdrage betalen. De hoogte van de eigen bijdrage is onder andere afhankelijk van het verzamelinkomen en de woonsituatie (thuiswonend of in een instelling) van de vrager. Ook is van belang of de vrager jonger of ouder dan 65 en of de vrager gehuwd/samenwonend of alleenstaand is.

Websites:

www.regelhulp.nl - Regelhulp geeft een overzicht van zorg, hulp en financiële steun.

www.ciz.nl - Centrum Indicatiestelling Zorg

www.minvws.nl - Website van het Ministerie van Volksgezondheid Welzijn en Sport

www.pgb.nl - Per Saldo is de belangenvereniging van en voor mensen met een persoonsgebonden budget in Nederland

www.mee.nl - MEE is er voor iedereen met een beperking. MEE adviseert, ondersteunt en wijst de weg.

www.hetcak.nl - Het CAK berekent en incasseert de eigen bijdragen voor Algemene Wet Bijzondere Ziektekosten (AWBZ) en de Wmo. Het CAK is ook verantwoordelijk voor de financiering van de AWBZ-instellingen en het uitbetalen van de Compensatie eigen risico in de zorgverzekeringwet.

www.cg-raad.nl - De Chronisch zieken en Gehandicapten Raad Nederland (de CG-Raad) is de koepel van organisaties van mensen met een chronische ziekte of een handicap. De

website bevat veel informatie, o.a. een Wmo-dossier. Contact via: Churchillaan 11, 3527 GV Utrecht, tel. (030) 291 66 00.

www.programmavcp.nl - Veel informatie over de Wmo vanuit een samenwerking tussen de Chronisch zieken en Gehandicapten Raad (CG-Raad) en de Federatie van Ouderverenigingen (FvO). Met nieuwsbrief. Deze Wmo-Nieuwsbrief is een uitgave van het Programma Versterking CliëntenPositie (VCP) van de CG-raad en FvO, voor belangenbehartiging van mensen met een handicap of een chronische ziekte.

6. Over de scheiding van kerk en staat

Het beginsel van de scheiding van kerk en staat is in Nederland ontstaan in de 19^e eeuw. Tot in die eeuw waren in de Republiek der Verenigde Nederlanden de staat en 'de gereformeerde godsdienst' zozeer verknoopt dat een ontvlechtingsoperatie op gang kwam. Die kwam pas tegen het einde van de 20^e eeuw tot een einde. De bedoeling van het beginsel lag vooral in het beperken van de invloed van de kerk. Het is echter nergens in de wet of grondwet vastgelegd en in de rechtspraak wordt er slechts zelden naar verwezen. Het hangt dan ook soms als een vaag beginsel boven allerlei discussies zonder dat precies aangegeven wordt wat mensen bedoelen. Het is daarom van belang hierover helderheid te scheppen.

De scheiding van kerk en staat heeft een dubbele werking:

- de staat heeft geen formele zeggenschap over het beleid van de kerk (bescherming van de kerk);
- de kerk heeft geen formele zeggenschap over het beleid van de overheid (bescherming van de seculiere staat).

Het algemene principe kent onder invloed van cultuur, geschiedenis en traditie verschillende verschijningsvormen. Zo geldt het principe van de scheiding van kerk en staat in heel verschillende landen als de Verenigde Staten, Frankrijk, Turkije en Nederland. Het algemene principe zegt nog niet zoveel over de concrete regelingen, die ook in elk land afzonderlijk steeds in ontwikkeling zijn.

Kerk en Wmo

De context is vandaag anders dan toen het beginsel werd geformuleerd en er is een groeiende belangstelling voor de maatschappelijke betekenis van levensbeschouwing en religie. De Tweede Kamer heeft bij de invoering van de Wet maatschappelijke ondersteuning uitgesproken dat het belangrijk is dat de lokale overheden de kerken daarbij betrekken. Dat kan op verschillende manieren: zowel in de uitvoering als bij de ontwikkeling van beleid. Een beroep op het beginsel van scheiding van kerk en staat om de samenwerking af te wijzen is in dit geval niet steekhoudend.

De kerk is rechtspersoon

Het principe ontzegt dus de kerk politieke macht en de staat religieuze macht. Dat betekent dat in Nederland de kerken (en andere religieuze instellingen) voor de overheid behoren tot de gewone maatschappelijke organisaties. Het bijzondere karakter van de kerken als maatschappelijke organisaties blijkt nog hieruit dat zij (of hun zelfstandige onderdelen, zoals plaatselijke gemeenten en diaconieën) wel rechtspersoon zijn, maar geen stichting of vereniging. Het Burgerlijk Wetboek geeft kerken een aparte juridische status. Het betekent echter niet dat de kerken zich aan de wet kunnen onttrekken en ook niet dat kerken zich niet met politieke vraagstukken mogen bemoeien.

De kerk is maatschappelijke organisatie

Als maatschappelijke organisatie staat het de kerk vrij om naar eigen inzichten als volwaardige partner van het maatschappelijke middenveld te participeren aan de samenleving en zich in te zetten voor het algemene belang. Voor haar sociale en maatschappelijke activiteiten kan zij als elke andere maatschappelijke organisatie subsidie aanvragen bij de (lokale) overheid, die deze aanvraag heeft te beoordelen aan de hand van de door de overheid opgestelde criteria. Aan de andere kant mag van de overheid gevraagd worden om de kerken in te schakelen bij het overleg met maatschappelijke organisaties over sociale en maatschappelijke vragen.

Meer informatie over de scheiding van kerk en staat:

- Sophie van Bijsterveld, *Scheiding van kerk en staat: een klassieke norm in een moderne tijd*.
- De bundel *Geloven in het publieke domein* (2006), een uitgave van de WRR. De bundel is in te zien via www.wrr.nl.
- Op 1 april 2009 organiseerde de Vereniging van Nederlandse Gemeenten de conferentie Religie en Publiek domein, relatie tot gemeentelijk beleid. Op deze conferentie werd het boek *Tweeluik religie en publiek domein, handvatten voor gemeenten* gepresenteerd. Zie: www.vng.nl.

7. Wmo en burgerparticipatie

De manier waarop de Wmo burgers bij de totstandkoming van beleid betreft, noemt men ook wel burgerparticipatie. Wat verstaan we er eigenlijk onder? Wat zijn de spelregels van een Wmo-raad? Is er verschil met de al bestaande cliëntenraden? Wat kan burgerparticipatie betekenen voor lokale kerkgemeenschappen en diaconieën?

In de *brede benadering* gaat het bij burgerparticipatie om alles wat mensen als burger in de samenleving doen. Alles wat valt buiten betaald werk, markt, of gezin/relatie. Allerlei vormen van vrijwillige inzet: van activiteiten in een vereniging, actiegroep of kerk tot buurtactiviteiten, het schrijven van een ingezonden brief naar een krant of meedoen aan een protestactie. De kern van al deze activiteiten is dat burgers bijdragen aan de samenleving. Burgerparticipatie en 'civil society' (maatschappelijk middenveld) zijn nauw met elkaar verbonden.

In de *beperkte benadering* gaat het bij burgerparticipatie om de verhouding tussen burgers en overheid. Vraag is dan hoe burgers betrokken kunnen raken bij het overheidsbeleid. Naast stemmen bij verkiezingen kan je dan denken aan allerlei mogelijkheden tot inspraak en deelname aan 'interactief beleid'.

Zorg voor zichzelf

In de Wet maatschappelijke ondersteuning spelen beide benaderingen een rol. De brede benadering is te herkennen in het hoofddoel van de Wmo: 'meedoen' (participatie). Veel meer dan voorheen legt deze wet de verantwoordelijkheid voor de zorg voor (kwetsbare) burgers en de leefomgeving bij de burgers zelf. Mensen moeten allereerst voor zichzelf en elkaar zorgen en pas als dat niet lukt, kunnen ze een beroep op de overheid doen. De gemeente heeft zelfs expliciet de taak om het vrijwilligerswerk en de mantelzorg te bevorderen en te faciliteren (prestatieveld 4, zie hoofdstuk 27).

De wet bevat daarnaast ook specifieke bepalingen over burgerparticipatie:

Artikel 11 legt het college van B&W de verplichting op om de inwoners van de gemeente en de belanghebbende organisaties te betrekken bij de voorbereiding van het beleid. Daarbij moet ze in het bijzonder letten op de belangen en behoeften van kleine (kwetsbare) groepen. Artikel 12 dwingt het college om advies te vragen over het ontwerpplan aan "de gezamenlijke vertegenwoordigers van representatieve organisaties van de kant van de vragers op het gebied van de maatschappelijke ondersteuning." Dat geldt ook voor de wijze van evaluatie van het beleid (art. 9).

De Wmo is een typische kaderwet. Het rijk geeft de randvoorwaarden aan waarbinnen de gemeenten hun beleid mogen inrichten. De wet zegt wel *dát* de gemeente burgers en organisaties moet betrekken bij het voorbereiden van beleid, maar regelt niet *hóe* ze die burgerparticipatie moet vormgeven. Daarin is elke gemeente vrij. Ze schrijft ook niet voor wie de genoemde representatieve organisaties zijn.

Bij de Wmo-beleidsvorming zal het vooral gaan om raadplegen en adviseren. Bij de uitvoering van het Wmo-beleid hebben ook verder gaande vormen hun plaats. De gemeente heeft tal van methoden ter beschikking om burgerparticipatie vorm te geven. Voor de lokale kerkgemeenschappen zijn er ook verschillende mogelijkheden om te participeren in de beleidsvorming. Ook zonder een plaats in de Wmo-adviesraad kan men zijn stem laten horen.

Burger- en cliëntenparticipatie

Om verwarring te voorkomen, is het goed om onderscheid te maken tussen burgerparticipatie en cliëntenparticipatie. Dat kan ook het onderscheid duidelijk maken

tussen een Wmo-adviesraad en een cliëntenraad. Bij cliëntenparticipatie gaat het om de bijdrage die gebruikers van een voorziening vanuit hun ervaring leveren aan het beleid van de aanbieder en aan de kwaliteit van de voorzieningen. Bij burgerparticipatie gaat het om de bijdrage die alle inwoners van de gemeente kunnen leveren aan de ontwikkeling, uitvoering en evaluatie van het Wmo-beleid van de gemeente. De gemeente heeft wel een cliëntenraad voor de Wet Werk en Bijstand (WWB), maar geen cliëntenraad Wmo.

Deelname vanuit de kerken aan burgerparticipatie (als representatieve organisatie van burgers) ligt voor de hand in een Wmo-raad, omdat het om de grote lijnen van het beleid op het gebied van de maatschappelijke ondersteuning gaat. Kerken en diaconieën zijn geen gebruikers van sociale voorzieningen. Diaconieën zijn soms vertegenwoordigd in een cliëntenraad WWB als 'stem voor de stemlozen', maar een directe vertegenwoordiging van cliënten is meer op zijn plaats.

Wmo-adviesraad

Veel gemeenten kiezen met de instelling van een Wmo-adviesraad (of kortweg Wmo-raad) voor een structurele vorm van burgerparticipatie. Ze zijn er zich daarbij van bewust dat het beleidsterrein van de Wmo breed is. Niet alleen de georganiseerde belangengroepen, zoals ouderen en mensen met een lichamelijke of verstandelijke beperking hebben er mee te maken, maar ook anderen. Denk aan mantelzorgers en vrijwilligers, jongeren met opvoedingsproblemen en hun ouders, mensen met psychische beperkingen en kleinere en moeilijk te bereiken doelgroepen als slachtoffers van huiselijk geweld, dak- en thuislozen en mensen met een verslaving. Niet alle groepen kunnen direct vertegenwoordigd zijn. Men kiest dan voor een adviesraad met een beperkte omvang in combinatie met flexibele werkwijzen om grotere groepen bij onderdelen te betrekken. Soms maken bestaande adviesraden deel uit van die meer flexibele structuur. In andere gemeenten worden ze opgeheven of gaan ze op in de Wmo-adviesraad.

De Wmo-adviesraad adviseert de gemeente over het Wmo-beleid. Het is het formele deel van de burgerparticipatie. De adviesraad heeft een beperkte omvang (vijf tot elf mensen) die werken zonder last of ruggespraak. De leden van de raad brengen inhoudelijke kennis van Wmo-terreinen in. Ze worden direct of via vrijwilligersorganisaties met een maatschappelijke betrokkenheid geworven. Belangrijkste taak van de Wmo-adviesraad is gevraagd en ongevraagd advies te geven. Die functie kan de raad alleen waarmaken als hij goede contacten onderhoudt met personen en organisaties uit het maatschappelijke veld (zorgvragers en zorgaanbieders). Daarvoor dienen ook de twee andere onderdelen in het model.

Kerkelijk Wmo-platform

In een aantal gemeenten hebben de kerken zelf het initiatief genomen tot de oprichting van een kerkelijk Wmo-platform, om de communicatie en samenwerking tussen de kerken op Wmo-gebied te kanaliseren, één gezamenlijk aanspreekpunt te hebben voor de gemeente en een achterban te zijn voor de eventuele vertegenwoordiger(s) namens de kerken in de Wmo-adviesraad. Weliswaar zouden leden van een Wmo-adviesraad moeten functioneren zonder last of ruggespraak, maar ze hebben wel de verplichting om de communicatie met de achterban te blijven onderhouden. Een kerkelijk Wmo-platform kan voorkomen dat de vertegenwoordiger namens de kerken gaat 'zwemmen' en alleen de geluiden uit zijn eigen lokale kerkgemeenschap inbrengt of veel tijd moet besteden aan het opbouwen en onderhouden van contacten met andere lokale kerkgemeenschappen.

Opvallend is dat in sommige gemeenten het Kerkelijk Wmo-platform veel breder van samenstelling is dan andere vormen van interkerkelijk overleg en samenwerking. Op een praktisch onderwerp als de (Wet) maatschappelijke ondersteuning zijn lokale kerkgemeenschappen gemakkelijker samen te brengen. Zo valt op dat reformatorische

kerkgenootschappen als de Christelijke Gereformeerde Kerken, de Gereformeerde Gemeenten en de Gereformeerde Kerken vrijgemaakt nu veel vaker een actieve partner zijn rond de Wmo.

Burgerparticipatie en de diaconie

Wat betekent dit verhaal voor lokale kerkgemeenschappen en diaconieën? De Wet maatschappelijke ondersteuning biedt hen kansen om een actieve rol te spelen in de plaatselijke samenleving. Ze kunnen beschouwd worden als representatieve organisaties van de kant van de vragers. Onder die noemer kunnen ze door de lokale overheid worden uitgenodigd om mee te doen aan activiteiten die door de gemeente worden georganiseerd. Zo kunnen burgers betrokken worden bij het ontwikkelen, uitvoeren en evalueren van het gemeentebestuur over de maatschappelijke ondersteuning.

Het kan daarbij gaan om een permanente vertegenwoordiging in een officiële Wmo-adviesraad, maar ook om eenmalige activiteiten als een werkconferentie of een Wmo-café. Ook als de kerken geen officiële zetel krijgen, houden diaconieën en lokale kerkgemeenschappen mogelijkheden om bij te dragen aan het gemeentelijke Wmo-beleid. Door bijvoorbeeld contacten te onderhouden met de Wmo-adviesraad, in te gaan op uitnodigingen voor overleg of gebruik te maken van andere mogelijkheden van beleidsbeïnvloeding. Door gebruik te maken van de mogelijkheden die de verschillende instrumenten van burgerparticipatie bieden, kunnen zij bijdragen aan hun plaatselijke samenleving.

Deze bijdrage is een ingekorte en enigszins bewerkte versie van 'Burgerparticipatie, Wmo en diaconie' van Jan Maasen, medewerker sectie Dienen bij de Pastorale Dienstverlening van het bisdom Rotterdam.

8. In gesprek met wethouders

Vanuit de kerken gebeurt er veel dat met de prestatievelden van de Wmo is te verbinden. Hoe kijken wethouders naar de bijdrage van de kerken? Worden kerken ook uitgenodigd om mee te denken? Hoe kan de burgerlijke gemeente het kerkelijke (vrijwilligers)werk op het terrein van de Wmo stimuleren, faciliteren en financieren?

Op 13 februari 2008 vond er een rondetafelgesprek plaats met enkele wethouders, afgevaardigden van Wmo-raden en leden van de projectgroep Wmo. Het was een geanimeerd gesprek over de volgende stellingen:

- De gemeente dient oog te hebben voor (het werk van) de kerken.
- De overheid dient de kerk serieus te nemen als partner in het maatschappelijk middenveld.
- De verhouding kerk - staat behoeft geen belemmering te zijn.
- Gemeenten dienen de kerken actief te benaderen en te betrekken bij de Wmo.

Interkerkelijke platforms

De ervaringen waren verschillend. Van een wethouder die zelf met een ambtenaar kerkelijke vergaderingen bezoekt om hen te informeren over de Wmo tot kerken die niet of nauwelijks worden geïnformeerd of uitgenodigd. In de meeste plaatsen zijn brede interkerkelijke platforms gevormd die gesprekspartner zijn. Rechtstreeks van de gemeente, van de Wmo-raad of met een directe vertegenwoordiging in de Wmo-raad.

Geconstateerd wordt dat 'de' kerken niet bestaan. In grotere plaatsen is er een netwerk van maatschappelijke initiatieven die zijn voortgekomen uit kerken of kerkelijke inspiratie, maar er weinig binding meer mee hebben. Deze initiatieven weten de weg naar de gemeente vaak goed te vinden. Daarnaast is er bij de gemeente onbekendheid over wat kerken te bieden hebben en zijn veel kerken binnenkerkelijk gericht.

Maatschappelijk nuttig

In beleidsafweging is de vraag 'of het van de kerk is of niet' minder belangrijk, het gaat veel meer om het product en de kwaliteit ervan. Een kerk wordt gezien als één van de maatschappelijke organisaties. Het gaat om de vraag of het maatschappelijk nuttig werk is. Wel worden kerken/diaconieën aangeraden zelf initiatief te nemen. Kerken moeten niet opnieuw organisaties gaan oprichten om te kunnen meegaan in de marktwerking en de aanbestedingen. De kerk doet vrijwilligerswerk en is geen professionele organisatie voor zorg en/of welzijn. Wijkgericht werken wordt door de overheid gestimuleerd. Kerken kunnen het 'omzien naar elkaar' ook op wijkniveau laten zien.

Hoe verbinden we beleid en doen met elkaar?

Er ontstaan nieuwe, brede kerkelijke coalities rond de Wmo die vroeger ondenkbaar waren. Een gemeente beoordeelt op inhoudelijke criteria: draagt het bij aan de kwaliteit van de samenleving? Subsidie moet dan ook mogelijk zijn. Er is sprake van wederkerigheid, ook in de relatie overheid-kerk als het gaat om verwachtingen over en weer.

9. Dilemma's bij medefinanciering overheid

In deze bijdrage staan we stil bij mogelijke dilemma's voor bestuurders van kerkelijke organisaties (zoals inloophuizen) bij medefinanciering door de lokale overheid. Welke voors en tegens kunnen opgeworpen worden? Geldt ook hier dat 'wie betaalt, bepaalt' of loopt dat in de praktijk niet zo'n vaart? Een aantal punten op een rijtje om met elkaar te overleggen voordat u de stap zet naar het inschakelen van andere financiers dan de deelnemende kerken.

De financiële situatie kan op een zeker moment aanleiding zijn zich te beraden op de toekomst. Bijvoorbeeld als een covenant met een kerk of congregatie bijna ten einde loopt en de betreffende organisatie aangeeft niet langer financieel te kunnen participeren, of voor een veel lager bedrag. Dan kan de situatie zich voordoen dat men zich moet gaan beraden over andere medefinanciers. De lokale overheid kan een aangewezen gesprekspartner zijn, zeker onder de noemer van de Wet maatschappelijke ondersteuning. Maar voordat men een – langlopende – subsidierelatie heeft opgebouwd, komt daar vaak veel bij kijken. De vraag is of men dit in alle gevallen wenselijk vindt en op kan brengen. Financiële ondersteuning door de burgerlijke gemeente gebeurt vrijwel altijd in de vorm van subsidie, een geldelijke bijdrage aan het realiseren van beleidsdoelstellingen binnen de gemeente.

Een goede voorbereiding is het halve werk

Voordat men daadwerkelijk een subsidieaanvraag op het gemeentehuis heeft liggen, is er heel wat voorbereiding en discussie aan voorafgegaan. Intern (overleg binnen het bestuur en met de achterban) en extern (vrijwel altijd vooroverleg met de wethouder en enkele ambtenaren). Zo'n voorbereidingstraject duurt al gauw een half jaar tot een jaar. Als de noodzaak om subsidie aan te vragen zich aandient, start dan tijdig met alle gesprekken die daarvoor nodig zijn. Plus met het opstellen van de benodigde stukken. Subsidie aanvragen is net als fondsen aanvragen een tijdrovende bezigheid. Zeker als het gaat om grotere bedragen. Behalve dat het externe voorbereidingstraject tijd kost, kan het ook tijd kosten voordat intern iedereen op één lijn zit. Welke dilemma's kunnen zich binnen het bestuur aandienen voordat men een duidelijk ja (want: nodig en/of wenselijk) of nee (want: niet nodig en/of wenselijk) uitspreekt? Hieronder een aantal discussiepunten uit de praktijk.

Toekenning subsidie

Subsidies worden doorgaans verleend voor een periode van een jaar, een éénmalige activiteit of een kortlopend project, bijvoorbeeld een serie van zes themabijeenkomsten. Dit hangt samen met de begrotingscyclus bij de burgerlijke gemeente: het begrotingsjaar loopt van januari tot en met december. Per jaar wordt de begroting door de raad vastgesteld, dit gebeurt in november voorafgaand aan het nieuwe jaar. Daar is meestal een half jaar voorbereiding aan voorafgegaan. In die tijd inventariseert men alle wensen en noodzakelijke uitgaven en worden de nodige politieke discussies over prioriteiten en budgetten gevoerd. Ingediende subsidieverzoeken worden vervolgens in december voorlopig toegekend door middel van een beschikking, een brief met ambtelijk besluit. Echter: de definitieve vaststelling van het uiteindelijke subsidiebedrag gebeurt altijd achteraf. Pas nadat de subsidieontvanger verantwoording heeft afgelegd na afloop van de activiteit of periode, wordt de definitieve toekenning gedaan.

Meerjarensubsidies bestaan strikt genomen niet, hoewel vaak een periode van bijvoorbeeld drie jaar met elkaar wordt afgesproken waarin de gemeente de intentie uitspreekt te blijven subsidiëren. In zo'n geval wordt een structurele subsidierelatie opgebouwd die een zekere garantie voor continuïteit biedt, maar voorzichtigheid is geboden. Ook in dat geval moet per jaar een nieuwe aanvraag worden ingediend, mét actuele bijlagen en wel voor de uiterste

inleverdatum (deadline) die voor de betreffende subsidieregeling geldt. Deze ligt meestal in het voorjaar.

Punten om te overleggen:

- Zijn wij bereid er zoveel tijd en moeite in te steken als het ons zo weinig zekerheid geeft?
- Weegt de investering in tijd op tegen het bedrag dat we willen vragen?

Administratief werk

Aan subsidieverlening zit het nodige administratief werk vast, minstens net zoveel als bij fondsaanvragen. Het betekent in de praktijk dat men een jaarplan of projectbeschrijving moet opstellen met een *reële* begroting of een exploitatieoverzicht waarin alle kosten en inkomsten inzichtelijk weergegeven zijn. Na afloop moet men een inhoudelijke en een financiële verantwoording overleggen. Voor het opstellen daarvan worden vaak aanwijzingen gegeven (prestatieafspraken), zaken die de subsidieverstrekker expliciet wil weten om te beoordelen of de beloofde prestatie geleverd is. Teveel verstrekte subsidie is men verplicht terug te storten. Zelf een deel reserveren voor een volgende activiteit of periode is niet aan de orde.

Punten om te overleggen:

- Wie is bereid en in staat om de gevraagde stukken op te stellen? Voldoen het huidige jaarplan en jaarverslag of moeten er aparte stukken opgesteld worden?
- Rolverdeling: is dit een taak van het bestuur of van de beroepskracht?
- Wanneer is het kostenoverzicht en het gevraagde bedrag reëel? Als je te bescheiden vraagt loop je het risico daarmee jezelf in de vingers te snijden. Soms is extern advies gewenst. Als het overleg met de ambtenaar constructief en open is kan dit ook met hem of haar vooraf besproken worden.

Subsidievoorwaarden

Ook kan de gemeente voorwaarden verbinden aan de verleende subsidie. Deze zijn vrijwel altijd in het vooroverleg besproken en staan vermeld in de toekenningbeschikking. Het is ook afhankelijk van het soort subsidie waar het over gaat. Aan een waarderingssubsidie worden in het algemeen niet veel voorwaarden verbonden, anders dan het uitvoeren van het reguliere jaarprogramma met kernactiviteiten. Een incidentele of éénmalige subsidie wordt toegekend voor een specifieke activiteit. Verantwoording achteraf is dus relatief simpel. Grotere subsidiebedragen of meer structurele subsidies worden steeds vaker verleend in de vorm van een prestatiesubsidie. Het woord zegt het al, hierbij worden afspraken gemaakt over de prestaties die geleverd zullen worden (aantal, bereik doelgroep e.d.). Bij de lokale overheid is er een tendens steeds zakelijker te worden. De laatste jaren worden de gemeentefinanciën veel strakker gecontroleerd door o.a. de gemeenteraad en de Algemene Rekenkamer. Dit werkt ook door in de regelgeving en bureaucratie rondom subsidies. Allemaal begrijpelijk, maar in hoeverre zijn bepaalde subsidievoorwaarden acceptabel voor een laagdrempelige opvang zoals een inloophuis? Een plek waar de gasten niets gevraagd wordt, waar geen hulptraject of behandelplan wordt opgelegd, waar in principe niets hoeft? Waar geen dossiers worden bijgehouden, geen registratie in welke vorm dan ook. Indien men binnen de eigen stad een deel van de zorgketen wordt, met laagdrempelige opvang voor mensen die ook bij andere instellingen 'in beeld' zijn, of juist niet omdat ze wegblijven bij de reguliere zorginstellingen, kan dit een gevoelig punt zijn.

Punten om te overleggen:

- Past het bij ons werk om een vorm van registratie bij te houden, en hoever willen we hier in gaan? Bijvoorbeeld wel aantallen, maar geen namen van deelnemers.
- Leveren we gegevens aan voor een gemeenschappelijk registratiesysteem (cliëntvolgsysteem) of valt daarmee de (vertrouwens-)bodem onder ons werk weg?

Rolverdeling

Het is afhankelijk van de rolverdeling tussen bestuurders en beroepskracht wie deze netwerktaken op zich neemt. In de praktijk moeten veel beroepskrachten flink wat meer tijd investeren in het opbouwen en onderhouden van een extern netwerk. Deze tijd gaat ten koste van het directe werk met de doelgroep en dat is juist waar men zijn hart heeft liggen. Het bestuur kan zich genoodzaakt voelen om opnieuw keuzes te maken: welke visie heeft men op de eigen bestuurstaken en de functie van de beroepskracht, wat is haalbaar in de huidige situatie? Niet alleen beleidsmatig maar ook heel pragmatisch: wie heeft ervaring en/of affiniteit met dit soort taken, wie heeft al een goed relatienetwerk?

Punten om te overleggen:

- Rolverdeling in onze situatie: in hoeverre kan en wil het bestuur de beroepskrachten en/of vrijwilligers hierin faciliteren en zelf deze taken op zich nemen?
- Is gerichte versterking van het bestuur wenselijk of nodig?
- Of is uitbreiding van de capaciteit van de beroepskracht (coördinator) nodig; in uren, kennis of vaardigheden?

Ambtelijke taal

Om met succes het overleg met de burgerlijke gemeente aan te gaan over samenwerking en medefinanciering, kan het nodig zijn zich te verdiepen in de taal van de ander. Beleidsmakers, zowel politici als ambtenaren, spreken een eigen taal met veel jargon. Een gemiddelde beleidsnota of subsidieverordening staat bol van de begrippen die de gemiddelde burger niet dagelijks gebruikt. Binnen de kerk en het diaconale werk wordt ook een eigen taal gesproken, een andere taal dan op het gemeentehuis. Om het eigen werk te kunnen presenteren in een vorm die makkelijk te begrijpen is voor een ambtenaar, is het vaak nodig om in beleidsnota's na te gaan welke begrippen men hanteert op het gemeentehuis. Ambtenaren denken in thema's, speerpunten van beleid, programma's en dergelijke. Zelf vooraf huiswerk maken en nagaan hoe het maatschappelijke werk van de diaconie aanluit op de politieke agenda en beleidsdoelen van de burgerlijke gemeente vergemakkelijkt het overleg. Tenminste, als men ervoor kiest om zich als mede-uitvoerder van dit lokale beleid te presenteren. Bij een aantal mensen roept dit angst op om te vervreemden van de eigen achterban ("we praten straks over hen in een taal die hun taal niet is"). De een zal dit makkelijker oppakken dan de ander, dit vraagt openheid en afstemming tussen bestuur en beroepskrachten of vrijwilligers, en opnieuw maatwerk als het gaat om rol- en taakverdeling.

Punten om te overleggen:

- Kennen we iemand die thuis is in ambtelijke stukken en bijvoorbeeld via de website van de gemeente zich in wil lezen in relevante beleidsnota's en subsidieregelingen? En deze kan vertalen binnen de eigen gelederen?

Behoud van de eigen identiteit

Op een aantal plaatsen ervaart men een dilemma tussen de behoefte aan maatschappelijke erkenning (uitgedrukt in geld) en de behoefte om onafhankelijk te blijven en de eigen specifieke identiteit te bewaren. Dit laatste is van cruciaal belang want daar zit nu juist de kracht. Bij meerdere inloophuizen bestaat bijvoorbeeld de angst dat geld ook afstand kan scheppen, dat geld de organisatie verandert. Zeker daar waar men tot nu toe alleen met vrijwilligers en een zéér bescheiden budget heeft gedraaid. Juist deze situatie maakt dat men dicht bij de doelgroep staat. De angst dat geld afstand kan scheppen en de angst voor bureaucratiesing is reëel, maar hoeft niet bewaarheid te worden. Een ander schrikbeeld dat soms leeft, is dat men voor het eigen voortbestaan afhankelijk wordt van de burgerlijke overheid. Dit laatste hangt sterk af van het financiële plan voor de middellange termijn dat het bestuur voor ogen heeft, in welke mate men de overheid als medefinancier ziet. Als dit voor bijvoorbeeld 10-20 procent van de totale jaarbegroting is, valt het met die

afhankelijkheid wel mee. Indien echter de volledige salariskosten van een beroepskracht hierdoor gedekt worden, wordt dit anders. Aandacht en openheid voor de zorgen die betrokkenen hebben is belangrijk. Alleen al om die reden kan het nuttig zijn de genoemde punten op de agenda te zetten.

10. De Wmo als nieuw kader voor het maatschappelijke aspect van de diaconie

In het diaconale werk laat de kerk al sinds jaar en dag zien dat geloof en dagelijks leven met elkaar verbonden zijn. Omzien naar elkaar krijgt vorm in verschillende soorten activiteiten voor mensen binnen en buiten de eigen kerkgemeenschap. Dit stimuleren van sociale verbondenheid, actieve burgers die hun verantwoordelijkheid nemen in de zorg voor anderen, is wat de overheid voor ogen heeft met de Wmo. Het maatschappelijke werk van de diaconie wordt vaak in alle bescheidenheid uitgevoerd. Men vindt het vanzelfsprekend, het hoort er bij. Deze sociale instelling als levenshouding heeft maatschappelijk nu een ander gewicht gekregen. Misschien wordt het tijd om de eigen bescheidenheid te parkeren en anderen te inspireren in samen-leven en samen-werken.

Door de Erasmus Universiteit Rotterdam en het Sociaal Cultureel Planbureau (SCP) wordt al meer dan tien jaar onderzoek gedaan naar vrijwilligerswerk en vrijwillige inzet in Nederland. Nederland is koploper binnen Europa als het gaat om vrijwillige inzet en vrijwilligerswerk. Tenminste 30 procent van alle Nederlanders zet zich op vrijwillige basis in, in totaal meer dan 5 miljoen mensen. In kerkelijke kringen ligt dit percentage veel hoger: het gemiddelde ligt hier tussen de 45 en 50 procent. Binnen bepaalde kleine kerkelijke genootschappen zelfs nog veel hoger. Alles bij elkaar heeft naar schatting tweederde van die vijf miljoen vrijwilligers een kerkelijke binding.

Op 7 mei 2009 is een onderzoeksbijeenkomst georganiseerd in samenwerking met Movisie, het landelijke kennis- en adviesinstituut op het gebied van maatschappelijke ontwikkeling. Hierbij zijn de resultaten gepubliceerd van tien jaar onderzoek in Nederland en Vlaanderen (zie o.a. de publicatie 'Vrijwilligerswerk in meervoud, Civil Society deel 5' van het SCP). Waarom zoveel aandacht voor vrijwilligerswerk en mantelzorg? Het antwoord is eenvoudig: het gaat om één van de pijlers waarop de Wmo rust. Vrijwillige inzet is een directe uiting van sociaal actieve inzet, van maatschappelijke betrokkenheid, van 'actief burgerschap'. Vrijwillige inzet in de directe eigen omgeving en in een breed scala aan maatschappelijke organisaties: sociaal, cultureel, sportief, beleidsmatig en bestuurlijk, vormt met elkaar het sociale kapitaal van de 'civil society'. Het soort samenleving waar de Wmo ons toe wil aanzetten.

Uit het genoemde onderzoek blijkt dat kerkelijk actieve mensen ook maatschappelijk actiever zijn. Kerkelijke deelname is blijkbaar een stimulans voor vrijwilligerswerk. Behalve kerken mobiliseren ook hobbyclubs, sportclubs, zang- en muziekverenigingen en jeugdverenigingen mensen tot activiteit. Maar meestal zijn deze activiteiten gericht op de eigen leden. Kerkelijke vrijwilligers zetten zich doorgaans breder in, zijn meer naar buiten gericht. Een andere constatering is dat een kerkelijk leven in het algemeen tot een intensief sociaal netwerk leidt. Het voor elkaar klaarstaan, bijspringen waar nodig en meedoen aan sociale activiteiten vloeit daar vrijwel vanzelf uit voort. Daarnaast worden binnen de kerk normen en waarden uitgedragen die mensen stimuleren tot sociale activiteiten. Dat leidt er ook toe dat kerkelijk vrijwilligerswerk vaak dient als opstapje naar ander vrijwilligerswerk. Het beeld dat hieruit ontstaat is dat de kerken bij uitstek sociale verbanden zijn waarin een levenshouding wordt uitgedragen waarbij zorg voor anderen, vooral voor kwetsbare en behoeftige medemensen, vanzelfsprekend is.

Het lijkt er op dat de noodzaak van een dergelijke levenshouding nu veel breder in de maatschappij gevoeld wordt. Daarbij spelen economische motieven ongetwijfeld een rol. Maar ook het besef dat bijvoorbeeld de geïnstitutionaliseerde zorg, ondanks of misschien wel dankzij alle professionalisering, niet bereikt waarvoor zij is bedoeld. Namelijk dat iedereen de zorg krijgt die hij of zij nodig heeft én dat deze zorg effectief is. Het tegendeel lijkt eerder het

geval: de groep mensen die 'buiten de boot valt' of 'in de kou blijft staan' of 'in de marge belandt' wordt alleen maar groter.

Maar er speelt meer dan dat. Het gaat om een breed maatschappelijk bewustwordingsproces, een inzicht dat 'samenleven' alleen kan als we het werkelijk 'samen doen'. Niet omdat het moet, niet zomaar even tussendoor als het zo uitkomt, maar als vanzelfsprekendheid, als deel van je mens-zijn. Een heroriëntatie op waarden, die terug te vinden zijn in de christelijke levenshouding maar ook in andere spirituele en religieuze tradities. Wat dat betreft hebben de kerken en de werkplekken waar het kerkelijk presentiewerk vorm krijgt meer te bieden dan alleen het eigenlijke werk: zij kunnen ook een voorbeeldrol vervullen! Het gaat hier om werk dat gezien mag worden, dat een belangrijke rol vervult binnen onze samenleving, om zorg die onze samenleving menselijk houdt.

Hoe verhoudt het maatschappelijke werk van de diaconie zich nu tot de Wmo en tot eventuele kansen en mogelijkheden die deze wet biedt en waar men op aan kan sluiten? We hebben het in de praktijk over twee leefwerelden met elk een eigen taal; de taal van zingeving en omzien naar elkaar enerzijds en de taal van de burgerlijke overheid met beleidsdocumenten en formulieren anderzijds.

De Wmo vormt een uitdaging voor kerkelijke besturen, beroepskrachten en vrijwilligers om actief en zelfbewust 'mee te doen' met deze nieuwe mogelijkheden tot maatschappelijke participatie. Het werk dat tot nu toe vaak in alle bescheidenheid werd gedaan, mag niet alleen gezien worden, het is belangrijk om te laten weten wat men doet. Door het één op één contact met mensen die extra zorg en aandacht nodig hebben, die kwetsbaar zijn of in nood, heeft men binnen de diaconie vaak een goed beeld van wat er werkelijk leeft in een wijk of gemeente. Dit is informatie die voor de burgerlijke overheid van groot belang is. Deze informatie heeft zij nodig om in samenspraak met haar burgers beleid te maken dat aansluit op de lokale situatie. Als de kerk deze signalerende functie oppakt, kan de kerk gezien en erkend worden als belangrijke gesprekspartner en kan zij makkelijker inspelen op financieringsmogelijkheden vanuit de overheid. Dit kan van groot belang zijn voor de toekomstige continuïteit van een toenemend aantal diaconale projecten en initiatieven.

De noodzaak voor de kerken om mee te doen binnen de Wmo

Met de toenemende druk op de bestaande bronnen van financiering dreigt de continuïteit van het pastoraal en diaconaal presentiewerk voor de groep kwetsbare burgers in gevaar te komen. Kerken en diaconale werkplekken moeten zich herbezinnen op de eigen maatschappelijke positie en op andere mogelijke bronnen van financiering. De inwerkingtreding van de Wmo vormt in dit licht een welkome maatschappelijke ontwikkeling. De negen prestatievelden in de wet vormen de terreinen van overheidszorg- en bemoeienis op lokaal niveau. Een aantal van deze prestatievelden sluit naadloos aan bij het werk van de kerken voor kwetsbare groepen in onze samenleving. Zij zijn in feite lokaal partner binnen het totale aanbod van zorg en welzijn, en in veel gevallen binnen de eigen gemeente of wijk de enige organisatie die deze doelgroepen daadwerkelijk weet te bereiken. Dit biedt kansen om met de lokale overheid in gesprek te gaan over mogelijkheden van samenwerking en medefinanciering, eventueel binnen een samenwerkingsverband met lokale zorg en/of welzijnsinstellingen.

De komst van de Wmo heeft voor een aantal interessante ontwikkelingen en bewegingen gezorgd en tot meer maatschappelijke dynamiek geleid. Het lijkt er op dat partijen die tientallen jaren zich los van elkaar inzetten voor zorg en hulp aan kwetsbare groepen in de samenleving, elkaar nu makkelijker kunnen vinden. Men heeft elkaar over en weer veel te bieden en kan van elkaar leren. In dit hele maatschappelijke ontwikkelingsproces kunnen de kerken een rol van betekenis spelen, zij kunnen inspireren en op praktische wijze laten zien hoe dat moet: zorgen 'dat iedereen telt en mee kan doen'.

11. Stappenplan diaconie en Wmo

De Wet maatschappelijk ondersteuning (Wmo) heeft grote invloed op het plaatselijke beleid. Alles wat met zorg en welzijn heeft te maken, is ingedeeld in negen 'prestatievelden' en valt onder de regie van de gemeente. De diaconie en de kerkelijke vrijwilligers zijn vaak ook met zorg en welzijn bezig. Aan de hand van een stappenplan kan de diaconie weloverwogen aan de slag gaan met de Wmo.

Alles wat met zorg en welzijn te maken heeft, is in de Wmo ingedeeld in negen prestatievelden en valt onder de regie van de gemeente. Het gaat bijvoorbeeld om de leefbaarheid van de buurt, de deelname van mensen met een beperking aan de samenleving, de opvang van daklozen en verslaafden, ondersteunen van mantelzorg en vrijwilligerswerk, het regelen van huishoudelijke hulp. Dat zijn onderwerpen waarmee de kerk (diaconie) en kerkelijke vrijwilligers vaak ook bezig zijn. De Tweede Kamer heeft besloten dat de gemeente ook de plaatselijke kerken bij de discussie over de Wmo moet betrekken. De vraag is welke rol de kerken willen en kunnen spelen. Gaan ze vrijwilligers werven voor een hulpdienst die hand- en spandiensten verleent aan mensen? Werken ze mee aan activiteiten van gemeenschapsvorming en ontmoeting om zo de leefbaarheid in de wijk te bevorderen? Openen ze een inloophuis waar daklozen en verslaafden terecht kunnen? Of ligt het accent op het opsporen en signaleren van knelpunten? Is de diaconie ook via het ene loket van de burgerlijke gemeente te bereiken? Het zijn allemaal vragen die aan de orde komen als een diaconie zich gaat bezinnen op de Wmo en de rol van de kerk erbij.

Stappenplan

Welke Wmo-stappen kunnen plaatselijk kerken zetten? Hieronder staat een model waarin de diaconie het initiatief neemt.

1. Verkenning

Wat is de Wmo, waarover gaat deze wet, wat zijn de landelijke en plaatselijke ontwikkelingen?

- Lees deze informatiemap Wmo, kijk op internet, verzamel krantenknipsels.
- Vraag iemand om een korte inleiding over de Wmo te houden in de diaconievergadering.
- Verzamel relevante documenten - zowel algemeen als plaatselijk - in een informatiemap die de diaconie als naslagwerk kan blijven gebruiken.

2. Zoek aanknopingspunten

Denk na over uw visie op kerkzijn in de samenleving en de rol van het diaconaat daarin.

- Overweeg daarbij op welke wijze de Wmo een plaats in uw diaconale werk krijgt.
- Bespreek welke aanknopingspunten u ziet, bijvoorbeeld in verband met het loket, de plaatselijke Wmo-raad of per prestatieveld.

3. Zoek samenwerking

Benader de andere kerken in de woonplaats of regio en ga na of samenwerking mogelijk is.

- Neem contact op met de relevante personen.
- Beleg een gezamenlijke bijeenkomst of vorm een gezamenlijke werkgroep en herhaal in deze werkgroep stap 1 en 2.

4. Organiseer een informatiebijeenkomst

Laat u informeren over de lokale stand van zaken door zelf een informatiebijeenkomst te houden.

- Beslis of u deze bijeenkomst houdt voor uw werkgroep óf voor een breder publiek.
- Vraag de plaatselijke wethouder (en betrokken ambtenaar) tijdens de bijeenkomst te vertellen wat de gemeente op dit moment doet. Heeft de gemeente een beleidskader of

startnotitie? Is de gemeente al bezig met een zorgverordening? Hoe geeft zij uitvoering aan indicatiestelling, persoonsgebonden budget, eigenbijdrageregeling, organisatie en inrichting van het ene zorgloket, betrokkenheid van cliënten en informatievoorziening aan burgers?

- Nodig ook de plaatselijke belangenorganisaties uit (gehandicaptenorganisaties, ouderenbonden, etc.) en vraag hen de knelpunten en de positieve kansen aan te geven die zij zien. Vraag hen om zo concreet mogelijk te zijn, met voorbeelden.

5. Maak een keuze

Kies als kerkelijke werkgroep met welke onderdelen van de Wmo u aan de gang wilt gaan.

- In deze fase wordt de visie op diaconaat en op de rol van diaconie met Wmo gekoppeld aan de informatieverzameling.
- Maak de keuze mede op basis van actuele ontwikkelingen en de afweging of je een bijdrage kunt en wilt leveren aan wat er al door anderen gedaan wordt.
- Beperk je, stel prioriteiten, en formuleer daarbij zo concreet mogelijke doelen.

6. Blijf samenwerken

Werk samen met plaatselijke organisaties die actief zijn met de Wmo.

- Bouw contacten op met organisaties in uw eigen gemeente en organiseer in het derde en vierde jaar van de Wmo een vervolgoverleg; maak gebruik van de gemeentegids of de eigen sociale kaart.
- Bepaal telkens hoe ver je samenwerking gaat: elkaar informeren, activiteiten op elkaar afstemmen of iets gezamenlijk opzetten.
- Stel je eigen doelen zo nodig bij in het licht van de samenwerking.

Algemene aandachtspunten

- Maak voor alle activiteiten een taakverdeling, tijdschema, draaiboek en zorg voor financiering en publiciteit.
- Maak in de lokale pers en in uw eigen kerkelijke gemeente zichtbaar wat u doet.
- Informeer als diaconie de predikant en de kerkenraad over de Wmo. Dit gaat ook hen aan, want diaconaat en pastoraat vloeien vaak in elkaar over, vooral als het gaat om groepen die sociaal en economisch in de knel zitten.
- In regionaal/streekverband is de invalshoek van 'leefbaarheid van kleine kernen' mede belangrijk.
- Ga na welke regionale organisaties (steunpunt mantelzorg, welzijn- en zorginstellingen enz.) met het oog op de Wmo belangrijk zijn. Zij kunnen vaak informatie, advies en ondersteuning bieden.

12. De Wmo-raad en de diaconie

De Wmo is gericht op burgerparticipatie. De gemeente heeft als taak om burgers te betrekken bij de beleidsvorming van de Wmo. In het bijzonder worden gebruikers of vertegenwoordigers van gebruikers uitgenodigd om mee te denken over de voorbereiding, uitvoering en evaluatie van de Wmo. Ook kerken worden, terecht, gezien als vertegenwoordigers van groepen burgers die te maken krijgen met de gevolgen van de Wmo.

Wat is een Wmo-raad?

In de Wmo is burgerparticipatie het uitgangspunt. Burgers, al dan niet georganiseerd in verenigingen, clubs en platforms, worden uitgenodigd om mee te denken en mee te doen. In de artikelen 11 en 12 van de Wmo wordt het een en ander omschreven. Onderscheid wordt gemaakt tussen het “betrokken worden van burgers en belanghebbenden bij de beleidsvoorbereiding .....” én “Verplichte beleidsadvisering door vertegenwoordigers van vragers”. Voor meer informatie hierover verwijzen we naar hoofdstuk 9.

De Wmo-raad is een formele adviesorganisatie voor het college van B&W met betrekking tot het voorgestelde Wmo-beleid. Het college van B&W moet alle Wmo- beleidsvoornemens voorleggen ter advisering aan de Wmo-raad. De Wmo-raad, die op vele plaatsen is ingesteld, laat in de praktijk een diversiteit aan samenstelling zien. Soms zijn het onafhankelijke burgers die via sollicitatie op grond van persoonlijke kwaliteiten en ervaringen zijn benoemd. Op andere plaatsen zijn het instellingen van gebruikers van voorzieningen op het terrein van zorg en welzijn. Op de een of andere wijze moet er een relatie zijn met de negen Wmo-prestatievelden.

De plaats van de diaconie

Diakenen komen op voor de belangen van hen die financieel, maatschappelijk of sociaal in de knel zitten en niet zelf voor hun belangen op durven of kunnen komen. Diakenen verlenen hulp en bijstand (of laten dat doen), zijn betrokken bij vrijwilligersorganisaties voor zorg en welzijn als bestuurder of op andere wijze. Echter, de Wmo biedt ook kansen voor beleidsbeïnvloeding van de lokale overheid, al dan niet via een Wmo-raad. In veel plaatsen zijn door de komst van de Wmo-platforms van diaconieën opgericht of hebben Raden van Kerken zich opgeworpen als platforms waar de betrokkenheid bij de Wmo(-raad) georganiseerd werd. Vervolgens werden van daaruit vertegenwoordigers afgevaardigd naar een Wmo-raad, als die ruimte geboden was. En die is er in vele plaatsen. Diakenen zijn gericht op mensen die geen helper hebben. Zij zullen dus bijzondere belangstelling hebben voor zaken en vragen die te maken hebben met mensen met een handicap, zorgbehoeftige ouderen, jongeren met problemen in de knel, alcohol- en drugsverslaafden, arme mensen, ex-gevangenen, etc.

Participeren als diaconie in de Wmo-raad?

Om deze vraag te kunnen beantwoorden, zal eerst bekend moeten zijn hoe de burgerparticipatie ter plekke is geregeld. Afzonderlijke kerken kunnen zich – in het algemeen gesproken – niet direct laten vertegenwoordigen in een Wmo-raad. Om die reden zijn er in veel plaatsen platforms van diaconieën opgericht of bestaande vormen van interkerkelijk overleg (de Raad van kerken bijv.) hebben een vertegenwoordiger aangewezen voor de Wmo-raad. De volgende vragen kunnen helpen om meer zicht te krijgen op uw lokale situatie:

- Is er een Wmo-raad? (zie website burgerlijke gemeente)
- Is daarin ook plaats gereserveerd voor de kerken? (overleg met voorzitter Wmo-raad/ voorzitter Raad van kerken)

- Is er een 'Breed overleg' van maatschappelijke instellingen waar de kerken zich bij aangesloten hebben of voor uitgenodigd zijn (geweest)? Is er een Wmo-platform van kerken die een diaken/gemeentelid afgevaardigd hebben naar de Wmo-raad? (informeer bij de gemeente of bezoek de website).
- Vervolgens zal uw diaconie moeten afwegen of de eigen activiteiten en ervaringen verbinding hebben met de Wmo. Is er behoefte (of wordt de noodzaak gevoeld!) mee te doen aan de bevordering van het lokale welzijn via beleidsbeïnvloeding of inspraak? Weegt deze tijdinvestering op tegen het 'resultaat' van beleidsbeïnvloeding/inspraak?
- Hebt u in uw college een diaken gevraagd/benoemd, die deze vragen onderzoekt?
- Is er overleg geregeld tussen uw diaconie en het Wmo-raadslid namens de kerken in geval het duidelijk is wie wat doet en welke Wmo-organen er zijn in uw stad of dorp?

De diaken in de Wmo-raad

Deelname aan een Wmo-raad betekent dat je niet alleen de belangen van je eigen achterban behartigt, maar gaat voor het belang van alle mensen op de terreinen van zorg en welzijn. Wmo-vertegenwoordigers zitten zonder last of ruggespraak in de raad. Vervolgens is het goed te bedenken dat:

- Samengewerkt zal moeten met andere belangenbehartigers en organisaties.
- Het tijd zal kosten om de materie die op het bord komt te liggen van de Wmo-raad te gaan beheersen. Het vraagt creativiteit van een Wmo-raad om op een zinnige en ook voor zichzelf plezierige wijze betrokken te zijn bij het Wmo-beleid. Een 'stevige' raadsvoorzitter is gewenst ter voorkoming dat 'een ieder voor zich gaat'.
- Hoewel de afgevaardigden er zitten zonder last of ruggespraak, is goed overleg met de eigen achterban wezenlijk. Het werk van de kerkelijke afgevaardigde in de Wmo-raad zal gedragen moeten worden door de deelnemende kerken/diaconieën of door de Raad van kerken; de Wmo-afgevaardigde zal periodiek geïnformeerd worden over wat diakenen tegenkomen in hun praktijk en de afgevaardigde zal periodiek verslag doen van zijn/haar ervaringen in de Wmo-raad.

13. Geestelijke verzorging en de Wmo

Dit artikel gaat over zowel de gevolgen van de Wmo op het gebied van de geestelijke verzorging als over de kansen die de Wmo lijkt te bieden. In het bijzonder over de geestelijke verzorging die:

- gericht is op ouderen of op mensen met een verstandelijke beperking die niet in een instelling, maar thuis wonen en
- verricht wordt vanuit een verzorgingshuis of een instelling voor mensen met een verstandelijke beperking.

De zorg binnen de muren van een verzorgingshuis of zorginstelling wordt steeds vaker vervangen door zorg bij mensen thuis. Dit verschijnsel heet 'vermaatschappelijking' van de zorg. In de zorg aan mensen met een verstandelijke beperking betekent dit proces van vermaatschappelijking dat mensen steeds vaker in kleine groepen in al dan niet aangepaste woningen 'in de wijk' komen wonen in plaats van in grote instellingen 'in de bossen'.

Lange tijd werd door de overheid niet getornd aan het principe dat goede zorg bestaat uit goede lichamelijke, psychosociale en geestelijke zorg. Wanneer de verzorgingshuiszorg verplaatst wordt naar de woning van een oudere in de wijk (eigen woning, serviceflat, aanleunwoning) maakt de geestelijke verzorging nog steeds deel uit van die goede zorg. Op grond van financiële motieven wordt echter steeds vaker aan de beschikbaarheid van geestelijke verzorging getornd, zelfs in sommige ziekenhuizen.

Ook de geestelijke verzorging voor mensen met een verstandelijke beperking dreigt in de knel te komen. Een geestelijke verzorger, verbonden aan een grote instelling, kan onmogelijk alle locaties in de woonwijken die een instelling onder beheer heeft bedienen. Helaas hebben niet alle begeleiders van deze woongroepen oog voor de levensbeschouwelijke aspecten van zorg.

Het is een misverstand dat kerken de geestelijke verzorging van instellingen kunnen overnemen in de situatie dat ouderen of verstandelijk gehandicapten 'thuis' wonen:

- ten eerste is geestelijke verzorging een specialisatie, waarvoor niet elke predikant(e) of priester geschikt en toegerust is;
- ten tweede vraagt goede geestelijke verzorging veel tijd, die bij veel krimpende kerken niet voorhanden is;
- een derde argument: geestelijke verzorging behoort een integraal onderdeel van de zorg te zijn dat aangeboden wordt aan *alle* patiënten en cliënten van een instelling, óók aan hen die geen kerklid zijn. De doelgroep is daardoor groter dan die van de wijkpredikant.

Diakenen en geestelijke verzorging

Sinds 1 januari 2007 is de burgerlijke gemeente verantwoordelijk voor 'goede zorg', inclusief geestelijke verzorging. Aandacht voor geestelijk welzijn wordt genoemd als onderdeel ('domein') bij de Normen voor Verantwoorde Zorg. Dat wil zeggen dat ouderen, die geïndiceerd zijn voor verzorging met verblijf, ook in een thuissituatie recht hebben op geestelijke verzorging. De gemeenten worden opgeroepen de kerken actief te betrekken bij de Wmo. Het is daarom belangrijk dat diakenen in die gesprekken met de gemeente over de Wmo het belang van goede geestelijke verzorging benadrukken. Ga daarover ook in gesprek met zorginstellingen die zorg-aan-huis bieden én met (thuis-) zorginstellingen die integrale thuiszorg willen bieden. Er zijn al voorbeelden bekend van zorginstellingen die ook geestelijke verzorging aanbieden.

Diakenen kunnen bij het opstellen van hun beleidsplan nadrukkelijk kijken naar de prestatievelden in de Wmo. Bij veel prestatievelden zijn specifieke activiteiten te bedenken

voor geestelijke verzorgers. Denk aan rouwverwerkinggroepen, in samenwerking met club- en buurthuizen. Geestelijke verzorging in hospices en terminale thuiszorg. Gespreksgroepen voor (ex-)psychiatrische patiënten en/of hun naasten. Terreinen waar aandacht voor levensbeschouwing nodig kan zijn en waar de gemeentepredikant vaak niet aan toekomt. Veel geestelijke verzorgers hebben deeltijdaanstellingen en zijn vaak bereid zich in het verlengde van hun hoofdtaak op projectbasis beschikbaar te stellen.

website

www.relief.nl - Reliëf is de christelijke vereniging van zorgaanbieders. Tel. (030) 26 10 454, e-mail info@relief.nl.

Mantelzorg en geestelijke verzorging

In de uitwerking van de Wmo zijn mantelzorgers belangrijk. De zorgvrager zal als zorgconsument immers eerst moeten kijken wie in de directe omgeving mantelzorg kan bieden vóór gekeken wordt naar professionele hulp. In het kader van de Wmo krijgt mantelzorgondersteuning een extra accent in de rol van de gemeenten. Diakenen kunnen in gesprekken met de gemeente de geestelijke verzorging van begin af aan noemen als belangrijk onderdeel van mantelzorgondersteuning. Immers: veel mantelzorgers zullen vroeg of laat met zingevings- en andere levensvragen worden geconfronteerd. Zij moeten voor zichzelf op goede ondersteuning kunnen rekenen en een beroep kunnen doen op een geestelijke verzorger voor degene aan wie zij mantelzorg verlenen. Voorkomen moet worden dat de geestelijke zorg in de thuissituatie van een veel mindere kwaliteit is dan aan degenen die binnen de muren van een instelling verblijven en werken. Verzorgingshuizen kunnen een unieke positie verwerven in de ondersteuning van mantelzorgers. Zij hebben de deskundigheid in huis en kunnen bijvoorbeeld samen met hun vrijwilligers 'respitzorg' organiseren. Veel verzorgingshuizen op christelijke grondslag hebben banden met de kerken, vaak ook via kerkelijk meelevende vrijwilligers. In dat netwerk moet het goed mogelijk zijn geestelijke verzorging in te weven in een ondersteuningstructuur voor mantelzorgers, zo dicht mogelijk in hun buurt.

De Kerk als uniek netwerk

Benadruk in gesprekken met de gemeente het belang en het onderscheidende van het bezoekwerk door de kerken. Immers, in tegenstelling tot professionele hulpverleners, is dit bezoekwerk erop gericht een blijvende relatie aan te gaan, tot het einde toe. Daarom zijn deze vrijwilligers in een unieke positie om eventuele veranderingen in de situatie bij de betrokkene tijdig te signaleren en/of te bespreken met de hulp- en zorgverleners. Daarbij kan het belang van het kerkelijke netwerk, in het licht van participatie, als een van de pijlers onder Wmo niet genoeg benadrukt worden.

14. Contact onderhouden met zorgaanbieders

Op andere plaatsen in deze map wordt beschreven hoe noodzakelijk het is dat diakenen contact onderhouden met de lokale gemeente of met de wethouder/ambtenaar die de Wmo in portefeuille heeft. Het gemeentebestuur heeft immers de taak beleid te vormen en de regie te nemen over de uitvoering. De uitvoering van de zorg zélf zal niet door de gemeente maar door (plaatselijke) zorgaanbieders plaatsvinden.

Contact onderhouden met zorgaanbieders

In de beginfase van de invoering van de Wmo ging het vooral om de huishoudelijke hulp en waren het de thuiszorgaanbieders die de zorg uitvoerden. De gemeente sloot contracten af met een of enkele zorgaanbieders. De gemeente stelt daarbij als geldverstrekker kaders voor de uitvoering, maar er zal voor de zorgaanbieder genoeg beleidsruimte overblijven voor eigen invulling. En juist die eigen invulling leent zich voor een goede samenwerking met plaatselijke diaconieën. We verwachten dat de gemeente in een later stadium ook op een vergelijkbare manier voor het welzijnswerk contracten zal afsluiten.

Zorgaanbieders hebben behoefte aan vrijwilligers

De lokale gemeente zal in het algemeen een overeenkomst sluiten met enkele grotere thuiszorgaanbieders en wellicht ook schoonmaakbedrijven uit de regio. We kijken in dit artikel naar de relatie met het prestatieveld mantelzorg en vrijwilligerswerk. We verwachten dat onder meer de volgende ontwikkelingen zullen plaatsvinden:

- De zorgaanbieder zal meer vrijwilligers nodig hebben en een groter beroep doen op mantelzorgers om aan een prestatieveld te kunnen voldoen. Het aantal professionele, uitvoerende medewerkers zal daardoor mogelijk op termijn dalen.
- Tegelijkertijd zullen de zorgaanbieders verantwoordelijk blijven voor de kwaliteit van zorg voor hun cliënten en die niet aan de vrijwilligers overlaten.
- Dit betekent dat samenwerking en afstemming met vrijwilligersorganisaties belangrijke beleidsoverwegingen zullen zijn. Vrijwilligers kunnen een bijdrage leveren, maar zij kunnen niet de taken van professionals overnemen. Mogelijk kan de zorgaanbieder professionele ondersteuning verlenen voor deze afstemming.
- Het is mogelijk dat zorgaanbieders meldpunten of wijkposten gaan openen om hun aanbod dichterbij de klant te brengen. Misschien is in dit verband ook samenwerking met een inloophuis een mogelijkheid.

Aanknopingspunten voor de kerken

Deze ontwikkelingen bieden op twee terreinen aanknopingspunten:

- Zorgaanbieders hebben er baat bij om nieuw vrijwilligersbeleid op te zetten in nauwe samenwerking met andere organisaties of instellingen met een stevige 'infrastructuur'. Kerken kunnen daaraan een bijdrage leveren, want veel vrijwilligers komen uit kerkelijke kring.
- Daarnaast staan er in iedere stad of in ieder dorp een of meer kerkelijke gebouwen die vaak alleen 's zondags of 's avonds worden gebruikt. Deze gebouwen kunnen overdag misschien als wijkgebouw functioneren. Het is niet ondenkbaar dat daar een vooruitgeschoven post van het gemeentehuis en/of de zorgaanbieder wordt gevestigd. In die post kan dan een thuiszorgcoördinator zetelen, (digitale) informatievoorziening aangebracht worden, naast bijvoorbeeld een vrijwilligerscoördinator. Er zijn zelfs allerlei andere welzijnsvoorzieningen te treffen. Op deze wijze kunnen de zorg van beroepskrachten en vrijwilligers op elkaar worden afgestemd.

Diaconale samenwerking met zorgaanbieders

Diakenen kunnen zelf initiatief nemen om contacten met zorgaanbieders te starten en te onderhouden. De diaconie kan het initiatief nemen om het contact met zorgaanbieders over dit onderwerp te openen of deze zaken in bestaande contacten aan de orde te stellen. Begin het gesprek over de vraag of de zorginstelling en de diaconie iets voor elkaar kunnen betekenen. Bij een positieve conclusie kunnen beiden coördinatoren aanwijzen die met elkaar het overleg voeren. Diaconieën inventariseren het aantal vrijwilligers met hun mogelijkheden en houden daar administratie van bij. Overigens kunnen ook in ander verband en los van de contacten met zorgaanbieders kerkelijke vrijwilligers een rol spelen in de Wmo. Stem deze initiatieven goed op elkaar af. Bij het kerkbestuur kunnen diakenen de mogelijkheden verkennen van gebruik van locaties. Als er een geschikte locatie in de wijk gevonden is, kunnen er plannen worden ontwikkeld om daar een zorgloket, spreekuur en inloopmogelijkheden te creëren waar zorgvragers terecht kunnen en waar, vergelijkbaar met een uitzendbureau, een vrijwilligerscentrale van de kerk is gevestigd. De bemensing bestaat uit een team van professionals van de zorginstellingen en vrijwilligers uit de kerken.

Taak diaconie

De basisverantwoordelijkheid voor een goede zorg ligt bij de overheid. Kerken moeten zich niet laten verleiden om onderaannemer van de overheid of zorgaanbieders te worden. Kerken hebben een zelfstandige positie en een eigen doelstelling en van daaruit ook een eigen verantwoordelijkheid. Vanuit de missionair-diaconale roeping van de kerk biedt de Wmo een mogelijkheid om medemensen te dienen en de presentie van de kerk in de samenleving te versterken. Meewerken aan zorg is echter niet het overnemen van taken van beroepskrachten maar is aanvullend van karakter. Vrijwilligers kunnen een bijdrage leveren waar door wachtdagen of om andere redenen (tijdelijk) onvoldoende zorg geleverd kan worden en mensen in de problemen komen. Een vraag die de diaconie zich bij deze vorm van samenwerking daarom dient te stellen, is hoe de diaconie de regie kan blijven houden. Het gaat uiteindelijk om de mensen die zorg nodig hebben en de diaconie is er niet om de zorginstelling van dienst te zijn.

15. Inloophuizen en de Wmo

Presentiewerk onder marginale groepen is gericht op: mensen het gevoel geven dat ze er bij horen, dat ze meetellen. De Wmo heeft hetzelfde doel en biedt daarmee voor besturen van inloophuizen mogelijkheden om hun financiële draagvlak te versterken. Op bijna alle werkplekken van Netwerk DAK wordt presentiewerk gedaan voor marginale groepen. Dit werk sluit naadloos aan op meerdere prestatievelden in de wet. Zowel op het beleidsterrein van zorg als van welzijn.

Kerkelijke inloophuizen, kerk- en buurtwerk, drugs- en straatpastoraat vormen samen het Netwerk DAK bestaat. Presentiewerk vormt de rode draad in de 180 werkplekken en projecten die bij Dak zijn aangesloten. Het betreft voor het overgrote deel oecumenische initiatieven, ontstaan uit één of meerdere kerken. Inmiddels zijn het vrijwel allemaal autonome stichtingen, met een bestuur dat in haar samenstelling de deelnemende kerken weerspiegelt. De kerken zijn ook tientallen jaren de belangrijkste of soms enige financiers geweest. Het werk zelf wordt meestal gedaan door pastores of door een beroepskracht met een sociaal maatschappelijke opleiding. Al deze beroepskrachten worden bijgestaan door in totaal zo'n 7500 vrijwilligers, velen van hen zijn als diakenen verbonden aan een van de deelnemende kerken.

Hoewel men openstaat voor iedereen, bestaat de groep gasten in de praktijk voor een belangrijk gedeelte uit mensen die onder de noemer 'kwetsbare mensen' vallen. Men spreekt ook wel van marginale groepen, groepen mensen die zich min of meer in de marge van onze samenleving bevinden: dak- en thuislozen, mensen met een psychiatrisch verleden, eenzame mensen, mensen met een uitkering die op of zelfs onder de armoedegrens leven, mensen met een verslavingsproblematiek, allochtonen of mensen zonder geldige verblijfsstatus en vaak mensen bij wie een combinatie van de genoemde problemen speelt waardoor zij het niet meer op eigen kracht redden om 'mee te doen' in de samenleving.

Doelgroepen en activiteiten

De inloophuizen kennen een zekere variatie in doelgroep en in aanbod. Het type gasten dat het inloophuis bezoekt, vaak een vaste kern van bezoekers, hangt onder andere af van de locatie. Een inloophuis in een relatief goed gesitueerde nieuwbouwwijk krijgt andere bezoekers over de vloer dan een inloophuis in het centrum van een grote of middelgrote stad. Hier zijn vaker inloophuizen waar de gasten voor driekwart dak- en thuisloos zijn, in veel gevallen verslaafd, met een psychiatrisch verleden of een lange historie in diverse detentie-inrichtingen. Om deze reden is het aanbod van voorzieningen en activiteiten ook per inloophuis verschillend. Dit loopt uiteen van alleen inloop met koffie en thee, soms met gratis brood en soep of tegen een kleine vergoeding, tot complete warme maaltijden, zelfs structureel meerdere malen per week. Deze inloophuizen hebben meestal ook douche- en wasruimten. Velen hebben een aparte stilleruimte.

Het activiteitenaanbod kan bestaan uit diverse themagroepen, creatieve cursussen, cursussen die bijdragen aan zelfredzaamheid (koken, strijken) of zelfs uitstapjes. In veel inloophuizen is ook een vorm van spreekuur, op de eerste plaats om de gasten een luisterend oor te bieden maar ook om, zo nodig, door te verwijzen naar hulpverlenende instanties, te helpen met formulieren of te begeleiden naar bijvoorbeeld de sociale dienst of het Wmo-loket van de gemeente. Voor beide invalshoeken (welke gasten krijgen wij over de vloer en welke activiteiten bieden wij aan) is het relevant om naar de aansluiting bij de Wmo-prestatievelden te kijken. Daarnaast is het van belang om na te gaan welke beleidsthema's in de eigen burgerlijke gemeente hoog op de politieke agenda staan. Voor die thema's (bijvoorbeeld leefbaarheid, armoede, sociaal isolement) maakt men beleid, en om dit beleid uit te (laten) voeren reserveert men geld op de begroting.

Aanvullende zorg

Het hele scala aan activiteiten binnen de inloophuizen voor groepen mensen die om diverse redenen tot kwetsbare mensen gerekend mogen worden, valt in feite onder de grote noemer zorg- of welzijnswerk. Het is de maatschappelijke kant van het diaconale werk die nauw aansluit bij werk van professionele zorg- en welzijninstellingen. Echter: vaak voor een groep mensen die niet bereikt wordt door deze instellingen, soms ook niet bereikt wil worden op grond van slechte ervaringen in het verleden. Mensen die zich nergens meer welkom voelen, maar nog durven te schuilen in de vrijwel onvoorwaardelijke warmte van de diaconale zorg. Het werk in de inloophuizen wordt daarom 'aanvullende' zorg genoemd. Zorg voor de meest kwetsbaren door een organisatie die niet gezien wordt als 'professioneel' maar dat in de praktijk wel vaak is. En die voor deze uiterst belangrijke en onmisbare 'aanvullende' zorg met recht en reden een aanspraak mag doen op subsidiegelden van de lokale overheid. Daartoe mag je jezelf presenteren als partner in zorg en welzijn, als uitvoerder van beleid. De gemeente voert de regie, maakt beleid en stelt middelen beschikbaar, maar heeft vervolgens actieve burgers en organisaties nodig om dit beleid uit te kunnen voeren.

16. Ouderen en de Wmo

Ouderen vormen een belangrijke doelgroep voor de Wmo. Onder andere doordat ouderen vaak gebruik maken van de hulp- en zorgvoorzieningen van de Wmo (voorheen: voorzieningen vanuit de Wet Voorzieningen Gehandicapten). Ook als het gaat om participatie en inspraak bij aangepaste woonvoorzieningen en een goede welzijns- en zorgverlening vormen ouderen in grootte een aanzienlijke groep burgers. Door de voortgaande vergrijzing zal dat eerder toe- dan afnemen.

Er zijn veel voorbeelden die de relatie tussen de Wmo en ouderen laten zien. We noemen er een paar.

Activiteiten voor ouderen:

- Vervoersvoorzieningen: van rolstoel tot taxi.
- Huishoudelijk zorg, professioneel of vrijwillig.
- Eenzaamheidsbestrijding (samen met Stichting welzijn ouderen en ouderenbonden).
- Recreatieve voorzieningen (Stichting welzijn ouderen); tafeltje-dek-je; bemoeizorg.
- Patiëntenverenigingen (terminale thuiszorg).

Activiteiten door ouderen:

- Zich via ouderenbonden of diaconieën laten vertegenwoordigen in de Wmo-raad.

Aandachtsgebieden:

- Procedures rond indicatie voor een verzorgingstehuis,
  - Thuishulp en de eigen bijdragen;
  - Andere te verstrekken voorzieningen;
  - Leefbaarheid van straat en buurt en tegengaan van gevoel van onveiligheid;
  - Bereikbaarheid openbaar vervoer, etc.
- Inzet van ouderen als vrijwilliger, vooral de 'jongere ouderen'.

Algemeen: bevorderen van de zelfredzaamheid, het tegengaan van eenzaamheid, aanbod van geestelijke zorg voor niet-kerkelijk gebonden ouderen. Aandacht voor mobiliteit en voorzieningen en instellingen voor ouderen.

Prestatievelden Wmo en ouderen

Met uitzondering van de prestatieveld 2 (Preventie en opvoedingsondersteuning jeugd met problemen) kunnen ouderen met bijna alle prestatievelden van de Wmo te maken krijgen. Of het nu gaat om informatie, advies (prestatieveld 3) en voorzieningen (prestatieveld 6) of het bevorderen van deelname aan de maatschappij (prestatieveld 7) of de openbare geestelijke gezondheidszorg (prestatieveld 8), ouderen zijn een belangrijke doelgroep. Daarom doen kerkelijke vertegenwoordigers in de Wmo-adviesraad er goed aan om vooral contacten aan te gaan met – al dan niet christelijke – ouderenbonden en hun Wmo-vertegenwoordigers.

Wmo, ouderen en de kerk

Ook in de kerk vormen ouderen een grote groep. In veel gemeenten zijn de 55-plussers in de meerderheid. Veel georganiseerd en niet-georganiseerd ouderenwerk vindt plaats in de vorm van bezoekwerk, de inzet van ouderen voor andere ouderen, het sooswerk en het bieden van praktische hulp. Het maakt dat ouderen in de kerk een belangrijke doelgroep zijn voor allerlei vrijwilligerswerk binnen en buiten de eigen gemeente.

17. Vrouwen en de Wmo

De Wmo vergroot de druk op mantelzorgers: meestal vrouwen. Terwijl in de recente Emancipatienota 2008 – 2011 het bevorderen van de arbeidsparticipatie van vrouwen een van de speerpunten is. Het kabinet wil meer kansen voor vrouwen op de arbeidsmarkt. Dat lijkt in tegenspraak met het beroep dat wordt gedaan op mantelzorgers.

Mensen die zorg nodig hebben, moeten sinds de invoering van de Wmo, eerst nagaan of zij hulp uit hun naaste omgeving kunnen krijgen. Dat kan in de praktijk betekenen dat vooral vrouwen worden aangesproken of zich geroepen voelen om die zorg te verlenen. Zij nemen dan naast de zorgtaken voor het eigen gezin ook de zorg voor familieleden op zich.

Zorg plannen

Op het moment zijn er 2,6 miljoen mantelzorgers. In de leeftijdscategorie van 35 tot 54 jaar wordt de meeste mantelzorg verleend. Daarbij is het aandeel van vrouwen tweemaal zo groot als van mannen. Vrouwen combineren in deze levensfase vaak de zorg voor kinderen en (schoon)ouders met een (deeltijd-)baan. Anders gezegd: vrouwen plannen (betaalde) arbeid rond zorg, mannen plannen zorg rond arbeid. Vrouwen geven zelfs vaak noodgedwongen de mogelijkheid tot economische zelfstandigheid op, wanneer de last te zwaar wordt.

Aanbesteding

Vooraf voor vrouwen uit etnische minderheden, zoals migranten- en vluchtelingenvrouwen, kan de mantelzorg een enorme verzwaring van taken zijn. Ook ervaren vrouwen in de zorg en de hulpverlening de negatieve effecten van de aanbesteding van de zorg. Het aantal alfahulpen groeit ten koste van de meestal hoger gekwalificeerde thuiszorgwerkers. (Alfahulpen zijn freelancers, niet in loondienst en bouwen dus geen recht op WW, vakantiegeld en pensioen op).

Emancipatie

Om effectief lokaal beleid te ontwikkelen, moeten gemeenten inzicht hebben in zowel de samenstelling als de maatschappelijke situatie van lokale bevolkingsgroepen en in de positieverschillen tussen vrouwen en mannen. Gemeenten kunnen hun beleid met de Sneltoets Emancipatie toetsen op de gevolgen voor hun inwoners. Afgevaardigden van kerken in Wmo-raden en plaatselijke Arme Kant-groepen moeten extra alert zijn op de gevolgen van het plaatselijke Wmo-beleid voor vrouwen. In de gemeentelijke vierjarenrapportages zou het emancipatiebeleid moeten worden opgenomen.

Websites

www.e-quality.nl

www.armekant-eva.nl

www.minocw.nl/documenten/emancipatienota_def_versie.pdf

Zie ook hoofdstuk 27, Prestatieveld 4 - Mantelzorg en vrijwilligerswerk

18. Mensen met een verstandelijke beperking en de Wmo

Voor mensen met een verstandelijke beperking is gewoon meedoen in de samenleving niet altijd vanzelfsprekend. Een samenleving met snelle communicatie en nieuwe technieken zet mensen met een verstandelijke beperking op steeds grotere achterstand. En in de kerk is een inclusieve benadering die het mogelijk maakt om mee te doen vaak ver te zoeken.

De Wet maatschappelijke ondersteuning gaat ervan uit dat de hulpvrager zelf het beste kan aangeven welke ondersteuning nodig is. Voor mensen met een verstandelijke beperking is het vaak moeilijk en soms zelfs onmogelijk om zelf te verwoorden welke zorg nodig is. Daarom is goede belangenbehartiging nodig. Onder meer via de ouderverenigingen en belangenorganisaties van mensen met een verstandelijke beperking. Kerken kunnen daar extra aandacht voor vragen. Bijvoorbeeld waar zij een rol spelen in het kader van cliëntparticipatie of deelnemen in een Wmo-adviesraad. Door signalen en vragen door te geven aan leden van een Wmo-adviesraad of in burger- en cliëntenpanels.

Welke regelingen zijn er?

In de praktijk hebben mensen met een verstandelijke beperking en hun familie vooral te maken met de Algemene wet bijzondere ziektekosten (AWBZ) en de Wmo. De AWBZ regelt de zorg en begeleiding voor mensen die langdurig op zorg zijn aangewezen. De zorg kan variëren van enkele uren per week of incidenteel tot zeer intensief en 24 uur per dag. Voor het gebruik maken van de AWBZ is een indicatie nodig van het Centrum indicatiestelling zorg (CIZ). Voor kinderen tot 18 jaar met een licht verstandelijke handicap speelt ook het Bureau Jeugdzorg een rol bij de indicatiestelling voor de AWBZ. De AWBZ regelt persoonlijke verzorging, verpleging, behandeling en verblijf in een instelling. Wie in een intramurale zorginstelling verblijft, heeft alleen met de AWBZ en niet met de Wmo te maken. Mensen in een kleinschalige woonvorm (GVT) Thomashuis, zorgboerderij of ouderinitiatief kunnen meestal wel gebruik maken van de Wmo.

De Wmo regelt de aanschaf van een rolstoel of andere hulpmiddelen, voorzieningen voor speciaal vervoer of taxiriten, woningaanpassingen en hulp bij het huishouden. Mensen die in een AWBZ-instelling wonen of een indicatie hebben, ontvangen huishoudelijke verzorging via de AWBZ en niet via de Wmo. De gemeente regelt de indicaties voor de Wmo. Ten slotte staat in de prestatievelden van de Wmo de subsidiering van activiteiten gericht op het bevorderen van de deelname aan het maatschappelijke verkeer.

Meedoen

Het beleid is erop gericht om te bevorderen dat mensen met een beperking zo gewoon mogelijk kunnen wonen en werken. Het betekent voor mensen met een verstandelijke beperking dat zij niet langer in instituten in de bossen verblijven, maar alleen of met enkele medebewoners in een woning in een gewone buurt of wijk. Dat betekent ook deelnemen aan sport en vrijetijdsactiviteiten en naar de kerk gaan. Tot nu toe waren het vooral mensen met een lichte verstandelijke beperking die in gezinsvormen in wijken woonden. Nu wonen steeds meer mensen met een ernstige beperking langer bij hun ouders en daarna met begeleiding dicht bij hun ouders in de buurt. Het betekent een aanpassing voor sportclubs, verenigingen en kerken als zij willen inspelen op nieuwe deelnemers met andere mogelijkheden. De gemeente kan via de Wmo subsidie verstrekken om deze aanpassingen mogelijk te maken. Ook zijn er veel vrijwilligers nodig om mensen met een verstandelijke beperking te ondersteunen. Begeleiding bij de deelname aan activiteiten, een vrijwilliger die een rolstoel duwt, mantelzorgers die mee gaan naar een arts of assisteren bij dagelijkse dingen. In de Wmo worden ook mantelzorg en vrijwilligerswerk ondersteund. Sinds 1 januari 2009 ontvangen mensen met een lichte (verstandelijke) beperking geen Begeleiding meer uit de AWBZ. Zij moeten een beroep doen op mantelzorgers of de gemeente. De gemeente

wordt een klein beetje gecompenseerd voor de uitbreiding van doelgroep van mensen die een beroep op de Wmo doen. Gemeenten wordt gevraagd actief contact op te nemen met de mensen die hun begeleiding verliezen. Gedacht moet worden aan ondersteuning bij het voeren van financiële administratie, leggen van sociale contacten, meegaan naar moeilijke gesprekken enz.

Persoonsgebonden budget

Als mensen met een verstandelijke beperking hulp nodig hebben in de vorm van wonen of dagbesteding, dan wordt dit gefinancierd via de AWBZ. Meestal gaat het om 'zorg in natura'. De zorgaanbieder levert dan de zorg die nodig is en wordt gesubsidieerd om die zorg te geven. De cliënt of hulpvrager merkt niets van de kosten van de zorg. Wel moet er een verplichte eigen bijdrage betaald worden als mensen ouder dan 18 jaar zijn. Als er geen sprake is van langdurig verblijf kan de zorgvrager ook geld vragen om zelf zorg in te kopen. Ook voor voorzieningen uit de Wmo kan een persoonsgebonden budget worden aangevraagd. Aan dit persoonsgebonden budget (Pgb) zijn voorwaarden verbonden waarmee hulp bekostigd kan worden. De zorgvrager (of budgethouder) kan dus te maken krijgen met twee Pgb's, één voor de Wmo én een voor de AWBZ. Als alleen huishoudelijke hulp nodig is, valt dit onder de Wmo. De eigen bijdragen worden in dit geval wel samengevoegd zodat mensen niet dubbel betalen.

Indicatie en zorgzwaarte

In 2009 is in de AWBZ de 'zorgzwaartebekostiging' ingevoerd. Die geldt voor cliënten die in een zorginstelling verblijven en zorg nodig hebben vanuit de AWBZ. Het CIZ stelt van iedereen die intensieve zorg nodig heeft de 'zorgzwaarte' vast. Een zorgzwaartepakket (ZZP) is een volledig pakket voor zorg, ondersteuning, dagbesteding en zo nodig behandeling.

Knelpunten

Veel mensen met een verstandelijke beperking merken de laatste jaren vooral dat het budget voor vervoerskosten daalt. Dat is vaak een groot probleem omdat zij door het verspreid wonen steeds meer gebruik zijn gaan maken van vervoer. Ook voor familie die regelmatig op bezoek gaat en voor een bijdrage in de kosten in aanmerking komt, is dit merkbaar. In sommige gemeenten (bijvoorbeeld in het Zeeuwse Hulst) is de bijdrage terug gebracht tot 1/3 van het bedrag van voor de invoering van de Wmo. Ook vinden veranderingen plaats in de financiering van hulpmiddelen en woningaanpassingen die soms erg ongunstig uitpakken voor mensen met een verstandelijke beperking.

De ontwikkeling in de verstandelijk gehandicaptensector om mensen kleinschaliger te laten wonen en meer zorg op maat te bieden, brengt vooral in de overgangsfase een toename van de kosten met zich mee. Veel zorgaanbieders worstelen daardoor om financieel rond te komen met de beschikbare middelen. Ook de nieuwe bekostigingswijze met zorgzwaartepakketten kunnen extra problemen geven.

Een probleem is dat in de Wmo maar beperkt middelen beschikbaar zijn en dat mensen met een beperking slechts moeilijk voor zichzelf kunnen opkomen. Verder zijn er veel vrijwilligers nodig voor ondersteuning en begeleiding en is het nodig om allerlei belemmeringen in de samenleving voor mensen met beperkingen weg te nemen. Het zou goed zijn als diaconieën contact onderhouden met Ouderverenigingen en met Onderling Sterk, de belangenorganisatie van mensen met een verstandelijke beperking. Zij kunnen u informeren over de effecten van de Wmo en van de verandering in de financiering van de AWBZ-zorg.

Vanaf 2009 moet er 800 miljoen euro worden bezuinigd in de AWBZ. Sinds 1 januari 2009 ontvangen mensen met een lichte (verstandelijke) beperking geen begeleiding meer uit de AWBZ. Zij moeten zelf op zoek naar oplossingen. Om te voorkomen dat mensen tussen wal

en schip terecht komen, kunnen vrijwilligersorganisaties als kerken een rol spelen. Bovendien krijgt niemand meer begeleiding uit de AWBZ om deel te nemen aan het maatschappelijk leven. Participatie in de samenleving leidt niet tot toegang voor AWBZ indicatie. Dat betekent dat alle mensen met beperkingen zijn aangewezen op vrijwilligers en mantelzorgers om bijvoorbeeld naar de kerk te gaan, naar catechese te gaan enz.

Websites

www.platformvg.nl - landelijke koepel voor organisaties en verenigingen voor mensen met een verstandelijke beperking en hun ouders om collectieve belangen te behartigen.

www.onderlingsterk.nl - Landelijk Federatie Belangenverenigingen Onderling Sterk voor mensen met een verstandelijke beperking.

www.philadelphiasupport.nl - PhiladelphiaSupport is een onafhankelijke christelijke belangenvereniging voor mensen met een beperking, hun ouders, broers en zussen.

www.ditkoningskind.nl - Dit Koningskind is een vereniging van gereformeerden met een handicap, hun ouders en vrienden.

www.kansplus.nl - Belangennetwerk van verstandelijk gehandicapten

www.naar-keuze.nl - Budgethoudersvereniging voor ouders en familie van mensen met een verstandelijke beperking en een Pgb.

www.persaldo.nl - Belangenvereniging van en voor mensen met Pgb

www.mee.nl - MEE ondersteunt mensen met een beperking.

www.sggd.nl - 'Samen geloven? Gewoon doen!' Is een landelijk platform van mensen met een verstandelijke handicap en de kerken. Het platform wil lokale kerken ondersteunen en stimuleren bij integratie en participatie van mensen met een verstandelijke beperking.

Contact via: Postbus 85278, 3508 AG Utrecht, tel. (030) 236 37 38,

l.knoll@philadelphiasupport.nl.

19. Mensen met een psychische kwetsbaarheid en Wmo

Mensen met psychische klachten of psychische stoornissen ondervinden vaker dan andere mensen problemen bij het deelnemen aan de maatschappij. Zo heeft de één meer problemen bij het organiseren van het dagelijks leven en heeft de ander moeite om een plezierig sociaal leven te hebben.

Van alle Nederlanders krijgt 40 procent in zijn of haar leven te maken met een psychische of psychiatrische stoornis. Welk percentage van de doelgroep daadwerkelijk binnen het aandachtsgebied van de Wmo terecht komt of zal komen is niet bekend. Het ervaren van beperkingen als gevolg van de psychische stoornis ten aanzien van meedoen en zelfredzaamheid is afhankelijk van:

- hoe gaat de persoon er zelf mee om.
- hoe zijn haar of zijn verwachtingen t.a.v. meedoen en zelfredzaamheid.
- hoe is het sociale steunsysteem om hem heen.

Ondersteuning vragen binnen de Wmo

Wanneer burgers niet meer zelf verantwoordelijk kunnen zijn voor hun leven en welzijn, en ze niet meer voldoende hebben aan de zorg van mensen om hen heen dan kunnen zij via de Wmo terecht bij de gemeente voor toegankelijke voorzieningen en ondersteuning.

Dit veronderstelt een actieve houding van de burger zelf. Voor mensen met een psychische kwetsbaarheid is dit niet vanzelfsprekend. In z'n algemeenheid zijn psychische/psychiatrische problemen moeilijk te herkennen, zowel door de betrokkenen zelf als ook door de omgeving/huisarts. Daarnaast is er de algemene beeldvorming die maakt dat je er niet gemakkelijk openlijk voor uitkomt.

Psychische problemen zijn net zo vaak zichtbaar als onzichtbaar voor de buitenstaander. Ondanks een groeiend begrip voor sommige psychische problemen is er over het algemeen nog te weinig begrip voor mensen met psychische problemen. Mede hierdoor ervaren veel mensen uit de doelgroep drempels bij openbare voorzieningen. Veel mensen zijn eenzaam en ervaren problemen bij het deelnemen aan de maatschappij.

Cliëntenparticipatie / belangenbehartiging

Tot voor kort vertelden mensen die niet uit de doelgroep kwamen wat het beste was voor de mensen uit de doelgroep. De wijze van belangenbehartiging is niet bepaald door de doelgroep zelf en burgerlijke (en kerkelijke) gemeenten moeten dan ook openstaan voor andere wijzen van 'de boodschap brengen'. Dat is ook van belang bij de participatie van de doelgroep in Wmo-raden.

Inzet ervaringsdeskundigheid

De inzet van ervaringsdeskundigen is belangrijk bij de beeldvorming. Er is een groeiende aandacht voor zelfherstelgroepen, maar er is nog veel werk te verzetten. Bij de belangenbehartiging, maar ook bij het starten van activiteiten is het belangrijk dat de doelgroep zelf wordt betrokken.

Mantelzorg

Voor naastbetrokkenen is het vaak heel moeilijk om 'het juiste te doen'. Meestal ontwikkelt het psychische probleem zich heel sluipend en trekt de naaste mensen daar in mee. Daardoor wordt de naastbetrokkene ook vaak medeprobleemhouder en heeft hier zelf ondersteuning bij nodig. De naastbetrokkenen hebben vaak ook last van onbegrip van de omgeving. Eenzaamheid en overbelasting bij mantelzorgers van mensen met een psychische kwetsbaarheid komen veel voor. Gemeenten investeren al in voorzieningen voor

mantelzorgers, maar extra ondersteuning voor mantelzorgers is belangrijk om de mantelzorg vol te kunnen houden. Aangezien de steun vaak binnen het gezin wordt gegeven, en er daarmee weinig zicht van buitenaf is, belemmert dit een soepele overgang naar een andere vorm van opvang/zorg. Zo dreigt er bij wegvallen van de mantelzorger eerder een wegglijden richting de Openbare GGZ.

Uit: *WMO, Kans voor Anders! Workmate GGZ binnen de WMO*
Programma Lokale Versterking GGZ Wmo van mensen met een psychische handicap
Vereniging Landelijk Platform GGZ

Websites

www.lokaleversterking.nl

www.platformggz.nl

www.ruimtevooranderszijn.nl - Ruimte voor anderszijn, netwerk in de provincies Gelderland en Utrecht

www.psychischegezondheid.nl - Fonds Psychische Gezondheid tel. (030) 297 11 97

www.stichtingppt.nl - Stichting Psycho Pastorale Toerusting, tel. (0318) 54 05 03

www.dewegwijzer.info - De Wegwijzer, christelijke belangenvereniging voor mensen met psychische problemen, tel. (038) 422 55 45.

www.balansdigitaal.nl - Balans, vereniging voor mensen met ADHD, tel. (030) 225 50 50.

www.autisme.nl - Nederlandse Vereniging voor Autisme (NVA), tel. (030) 229 98 00.

www.vmdb.nl - Vereniging voor manisch depressieven en betrokkenen (VMDB)
tel. (030) 280 30 30.

www.ypsilon.org - Ypsilon, vereniging van familieleden van mensen met schizofrenie of psychose, tel. (088) 000 21 20.

www.labyrint-in-perspectief.nl - Labyrint – In Perspectief, zelfhulporganisatie voor familieleden en betrokkenen, tel. (030) 254 68 03.

www.korrelatie.nl - Korrelatie, voor hulp bij psychische problemen, tel. (0900) 1450.

www.stichtingpandora.nl - Stichting Pandora tel. (020) 685 11 71

www.kopstoring.nl - Kopstoring, voor jongeren van ouders met psychische problemen.

www.alzheimer-nederland.nl - Alzheimer stichting Nederland, tel. (030) 659 69 00.

www.pgb.nl - Per Saldo, Persoonsgebonden budget, tel. (0900) 742 48 57

www.mantelzorg.nl - Steunpunten mantelzorg, Mantelzorglijn tel. (0900) 202 04 96

www.mezzo.nl - Mezzo, Landelijke Vereniging voor Mantelzorgers en Vrijwilligerszorg

20. Armoedebeleid en Wmo

Armoede is geen prestatieveld in de Wet maatschappelijke ondersteuning. Toch liggen er veel raakvlakken tussen de bestrijding van armoede en de Wmo. Voor diaconieën en caritasinstellingen, die historisch hun wortels hebben in de kerkelijke armenzorg, is dat een interessante invalshoek.

Armoede is niet alleen een gebrek aan financiële middelen (de materiële dimensie), het is een complex verschijnsel van samenhangende aspecten zoals inkomen, opleidingsniveau, huisvesting, gezondheidszorg, zelfredzaamheid e.d. Tezamen kunnen deze er toe leiden, dat mensen uitgesloten zijn van de minimaal aanvaardbare levenspatronen in de samenleving. Er is dan sprake van een tekort in de sociale en maatschappelijke participatie (de sociale dimensie).

Een laag inkomen hoeft niet altijd te leiden tot sociaal isolement. Dat hangt ook af van omstandigheden en persoonskenmerken. Maar zeker een langdurige lage inkomenssituatie kan mensen in een neerwaartse spiraal brengen: gebrek aan geld leidt tot > niet meedoen leidt tot > verlies zelfvertrouwen leidt tot > verdergaand isolement leidt tot > continu/langdurig gebrek aan geld en non-participatie.

Armoedebestrijding

Bestrijding van armoede kan zich richten op de materiële dimensie, zoals de inkomenspolitiek. Een algemene verhoging van het sociaal minimum zou wenselijk zijn, maar daarvoor ontbreekt de politieke wil. Eerder zien we in de politiek de tendens om de armoede naar beneden te definiëren (zie de definities van het SCP). Armoede wordt vooral gezien als individueel probleem. Er zijn inmiddels 68 inkomensvoorzieningen voor minima met bijkomende criteria, invulformulieren, toetsing en weging en bureaucratie, om armoede voor specifieke doelgroepen en categorieën financieel iets te verlichten. Tegelijk groeit het aantal mensen dat geen gebruik maakt van deze bijzondere voorzieningen en rust verkiest boven wat extra inkomen. Deze materiële dimensie van armoede is een vertrouwd werkterrein voor diaconieën. Zij fungeren als sociaal vangnet achter de voorzieningen en hebben veel ervaring met allerlei activiteiten als individuele noodhulp, voedselbanken, formulierenbrigades, participatie in hulpfondsen en politieke actie voor gemeentelijk armoedebeleid en verhoging van de voorzieningen.

Bestrijding van armoede kan zich ook richten op de sociale dimensie. De activiteiten zijn dan gericht op het bevorderen van aansluiting bij de bredere samenleving en het verhogen van de maatschappelijke participatie. Hier komt de Wmo in beeld. De Wet maatschappelijke ondersteuning is immers een participatiewet, die deelname aan de samenleving wil bevorderen.

Voorbeelden van aandacht voor de sociale dimensie van armoede in de Wmo:

Prestatieveld 1: bevorderen van sociale samenhang en leefbaarheid

Omdat armoede ook een sociale dimensie heeft en een langdurig laag inkomen een verhoogd risico oplevert voor sociaal isolement, is een signaleringssysteem voor armoede in de gemeente gewenst. Via signalerend huisbezoek kan armoede achter de deur opgespoord worden. Een mobiele voorziening kan de drempel voor mensen in bepaalde wijken ook verlagen en hun deelname aan activiteiten versterken.

Prestatieveld 2: op preventie gerichte ondersteuning van jongeren en hun ouders

Jongeren in eenoudergezinnen en vroegtijdige schoolverlaters lopen een verhoogd risico op sociaal isolement. Activiteiten kunnen speciaal gericht worden op deze risicogroepen.

Prestatieveld 3: informatie, advies, cliëntondersteuning

In de algemene voorlichting via kanalen zoals huis-aan-huisbladen, televisie, websites, bibliotheek, buurthuizen e.d. kan aandacht worden besteed aan activiteiten ter doorbreking van sociaal isolement. Medewerkers bij het Wmo-loket kunnen breder informeren. Je zou zelfs kunnen denken aan een breed serviceloket. Als bij een aanvraag voor een individuele voorziening in het kader van de Wmo blijkt dat mensen een laag inkomen hebben, kunnen zij ook gewezen worden op andere (inkomens)voorzieningen. Zij zouden daarbij ook ondersteund kunnen worden. Van de medewerkers van de gemeentelijke loketten mag in dit verband gevraagd worden:

- signaalgevoeligheid voor armoede;
- deskundigheid op een breed gebied (Wmo, WWB, andere financiële voorzieningen);
- brede vraagoriëntatie en probleemverheldering;
- duidelijk taalgebruik.

Prestatieveld 4: ondersteuning mantelzorgers en vrijwilligers

Zeker voor mensen in een armoedesituatie is het van belang dat zij worden gewezen op het bestaan van kostenregelingen voor mantelzorgers en het mantelzorgcompliment. Dat geldt ook voor vergoedingen voor onkosten i.v.m. vrijwilligerswerk.

Prestatieveld 5: bevorderen deelname maatschappelijk verkeer

De Wmo-raad kan het gemeentelijk welzijnspakket onder de loep nemen en bij elke maatregel de vraag stellen: welke financiële gevolgen heeft de voorgenomen maatregel voor de doelgroepen mensen met een laag inkomen, mensen met een beperking en ouderen en alleenstaande moeders met kinderen.

Prestatieveld 6: individuele voorzieningen.

Mensen in een armoedesituatie zijn gebaat bij een financiële vereenvoudiging en tegemoetkoming. Denk aan afschaffing of verlaging van de eigen bijdrage en aan koppeling met andere voorzieningen. Bij bijvoorbeeld een vraag om huishoudelijke verzorging kan er meer aan de hand zijn.

Samenstelling en functioneren Wmo-raden

Uit onderzoek in Zuid-Holland onder Wmo-raden blijkt, dat de doelgroep mensen met een laag inkomen ondervertegenwoordigd is in de bestaande Wmo-raden, omdat deze groep niet expliciet in de wet genoemd wordt. Het thema armoedebestrijding komt ook weinig aan de orde, omdat het merendeel van de wel vertegenwoordigde organisaties zich niet richt op de bestrijding van armoede en sociaal isolement. Een Wmo-raad zou elke maatregel kunnen toetsen met een soort 'armoedemeetlat', waarin het effect van de maatregel gemeten wordt voor mensen met een laag inkomen.

Bronnen:

L.M. Sluys en P.M.A.E. Wintels, Wet maatschappelijke ondersteuning en armoedebestrijding, Tympaaninstituut Den Haag, december 2007 (zie www.tympaan.nl)

Verslag conferentie "Wet maatschappelijke ondersteuning en armoedebestrijding" 25 maart 2008, Servicepunt De Arme Kant van Zuid-Holland

21. De negen prestatievelden

In de Wmo zijn negen prestatievelden beschreven voor gemeentelijk beleid. Per prestatieveld staan hieronder enkele voorbeelden die duidelijk maken om wie of wat het gaat.

Prestatieveld Wmo	Voorbeelden
1. Sociale samenhang en leefbaarheid van wijken, dorpen, buurten	Club- en buurthuizen, inloopcentra, wijkactiviteiten, sport, hangplekken, jeugdhonken, bankjes, hondenuitlaatplekken, speelplekken, sociaal cultureel werk, culturele activiteiten, netwerken voor contacten met mensen in kwetsbare positie, bevorderen van contacten, verenigingsleven, werk met migrantengroepen, welzijnswerk ouderen, stadswachten.
2. Preventie en opvoedingsondersteuning jeugd met problemen	Peuter- en kinderopvang, buitenschoolse opvang, spijbelen, gezinscoaches, netwerken voor jongeren, trapveldjes, jongeren- en straathoekwerk, algemene jeugdvoorzieningen, jeugdcriminaliteit, buurtvaders, HALT-projecten (projecten ter bestrijding van vandalisme).
3. Informatie, advies en cliëntondersteuning, waaronder één loket	Eén loket, voorlichtingsmateriaal, buurtwinkels, ouderenadviseurs, slachtofferhulp, rechtshulp. Het ene loket vormt de toegang tot alle voorzieningen (Wmo, AWBZ, wonen, welzijn). Hier wordt ook de indicatiestelling geregeld en de hoogte van de eigen bijdrage vastgesteld met een maximum, afhankelijk van inkomen. In relatie tot dit prestatieveld worden ook cliëntenparticipatie en/of burgerparticipatie geregeld en de afhandeling van klachten.
4. Ondersteuning van mantelzorg en vrijwilligerswerk	Vrijwillige hulpdiensten, klussendienst, steunpunt mantelzorg, organiseren van respijtzorg, vrijwilligerscentrale, mantelzorgmakelaar, vacaturebank, gavengericht werken, ouderparticipatie op scholen, cursussen voor vrijwilligers, zelfhulpgroepen, buddy- en maatjesprojecten.
5. Bevorderen van deelname aan het maatschappelijk verkeer en het zelfstandig functioneren van: - mensen met een beperking - mensen met een chronisch psychisch probleem - mensen met een psychosociaal probleem	Maatschappelijk werk, schuldhulpverlening, minimabeleid, voorzieningen voor ouderen, toegankelijkheid openbare ruimte en gebouwen en openbaar vervoer, aangepast en levensloopbestendig bouwen, werkprojecten voor ex-psychiatrische patiënten en ex-gedetineerden, zorgboerderijen. Het gaat hier vooral om algemene voorzieningen. Soms zal een relatie gelegd worden met de Wet Werk en Bijstand en is sociale activering een stap in de richting van arbeid/participatiebanen.
6. Verlenen van voorzieningen aan mensen met een fysieke of psychosociale beperking, zodat zij zelfstandig kunnen meedoen.	Hulp bij huishoudelijke zorg, rolstoelen, scootmobielen, vervoersvoorzieningen, woonvoorzieningen, begeleiding zelfstandig wonen, dagbesteding, ouderen, maaltijdvoorziening, sociale alarmering, hulpverlening van maatschappelijk werk. Het gaat hier om individuele voorzieningen. Zorg kan verleend worden in natura of als persoonsgebonden budget of als combinatie van beide. Het compensatiebeginsel verplicht gemeenten om mensen met beperkingen, door het treffen van voorzieningen, een gelijkwaardige uitgangspositie te verschaffen zodat zij zelfredzaam zijn en in staat tot maatschappelijke participatie.
7. Maatschappelijke opvang, waaronder vrouwenopvang, steunpunten huiselijk geweld	Advies- en steunpunten en opvang i.v.m. huiselijk geweld, dag- en nachtopvang voor dak en thuislozen, zwerfjongeren, crisisopvang, vrouwenopvang. Deze taak is doorgaans geconcentreerd in een centrumgemeente. Dat geldt ook voor de prestatievelden 8 en 9.
8. Openbare geestelijke gezondheidszorg	Meldpunt voor signaleren van crisis, een combinatie van psychiatrische problemen, schulden, verslaving en isolement; sociaal kwetsbaren,

	verkommerden en verloederden, zorgmijders, draaideurcliënten.
9. Ambulante verslavingszorg	Verslavingszorg en -preventie, GGD, alcohol, drugs, medicijnen, gokverslaving, activiteiten om overlast te bestrijden, gebruikersruimten.

22. Prestatieveld 1 - Bevorderen van de sociale samenhang in en leefbaarheid van dorpen, wijken en buurten

Vrijwilligerswerk wordt vaak 'het cement van de samenleving' genoemd. Met recht, want vrijwillige inzet draagt in vele vormen bij aan de leefbaarheid van onze samenleving. Van groots opgezette landelijke organisaties tot kleinschalige burgerinitiatieven. Diaconieën leveren een niet te onderschatten bijdrage aan de leefbaarheid en sociale samenhang. Diaken zijn immers als vrijwilligers bij vele projecten betrokken.

Wat moet de diaconie weten?

In dit prestatieveld zit het grootste deel van de 'oude' welzijnswet. In vele buurten, dorpen of wijken is het welzijnswerk bekend. Stichtingen, verenigingen of werkgroepen zijn op allerlei terreinen actief. We kunnen hierbij denken aan wijkraden, speeltuin verenigingen, club- en buurthuizen. Maar ook werkgroepen als Veilig verkeer, buurtbussen, telefooncirkels enz. Het is belangrijk om te weten welke groeperingen precies actief zijn binnen uw geloofsgemeenschap, wijk of dorp. Kennis van de 'sociale kaart' is hierbij van groot belang. In *Diakonia* van juni 2005 staat beschreven hoe je als diaconie zo'n sociale kaart kunt maken (zie bijlage).

Wat kan de diaconie doen?

We geven hier enkele voorbeelden van wat de diaconie zou kunnen doen:

- Ga na inventarisatie van bestaande groeperingen op zoek naar eventuele witte vlekken. Gesprekken met sleutelfiguren (huisarts, maatschappelijk werk, wijkagent enz.) in de buurten kunnen daarbij behulpzaam zijn.
- Zoek partners om mee samen te werken. Met anderen iets organiseren werkt drempelverlagend en bouwt bruggen.
- Neem eventueel zitting in dorps- of wijkraden.
- Zet eventueel enkele eenvoudige activiteiten op. Bijvoorbeeld:
Uit onderzoek is gebleken dat vele alleenstaande ouderen eenzaam zijn. Wat kun je als diaconie doen?
  - Richt een telefooncirkel op (op vastgestelde tijden bellen mensen even met elkaar).
  - Organiseer contactmiddagen.
  - Zet bezoekwerk op.
  - Bied vervoer aan.
  - Organiseer op bijzondere dagen (bijv. 1ste Kerstdag) een gezamenlijke maaltijd.Op dezelfde wijze kunt u activiteiten op zetten voor jeugd en jongeren.

23. Prestatieveld 2 - Preventie en opvoedingsondersteuning van jeugdigen met problemen

Dit prestatieveld is nauw gerelateerd aan de nieuwe wet op de jeugdzorg die in januari 2005 is ingegaan. Daar wordt al een slag gemaakt in het organiseren van de jeugdzorg op lokaal niveau. In de Wmo ligt de nadruk op preventief beleid, met signalering van dreigende problematiek als belangrijk aandachtspunt. Of, zoals dit veld wordt omschreven, 'op preventie gerichte ondersteuning van jeugdigen met problemen met opgroeien en van ouders met problemen met opvoeden.'

In de uitwerking van dit prestatieveld gaat veel aandacht van de lokale overheid uit naar de groep jongeren met (mogelijke) problemen. In dit prestatieveld wordt de insteek van het totaal van de Wmo zichtbaar: door vroegtijdige signalering van (mogelijke) problemen of probleemsituaties wordt de instroom in de reguliere zorg tegengegaan. Door een betere sociale cohesie in de samenleving en in de buurten (prestatieveld 1) wordt dit prestatieveld op haar beurt gediend en worden signalen eerder opgepakt.

Relatie met Centra voor Jeugd en Gezin (CJG)

Na de start van de Wmo kwam er een nieuw kabinet, waarna ook een programmaministerie Jeugd en Gezin het licht zag. Vanuit dit ministerie worden er in het land Centra voor Jeugd en Gezin opgezet. In het kader van Operatie JONG (2005) was hiermee in een aantal steden al geëxperimenteerd. Voor deze centra zijn de volgende basistaken vastgelegd:

1. Inloop bieden voor vragen van ouders en jongeren over opvoeden en opgroeien.
2. Laagdrempelig advies en ondersteuning geven zodat gezinnen zichzelf kunnen redden.
3. Jeugdigen en gezinnen met risico's en problemen in beeld brengen.
4. Op tijd hulp bieden aan gezinnen om het ontstaan (of uit de hand lopen van) problemen te voorkomen.
5. zorg aan het gezin coördineren volgens het principe van 'één gezin, één plan': als meer leden van één gezin hulp nodig hebben, moet de zorg op elkaar zijn afgestemd.

De hierboven genoemde basistaken van het CJG vallen samen met de vijf functies van het prestatieveld 2, te weten: Informatie & advies, signalering, toeleiding naar hulp, licht pedagogische hulp en de coördinatie van zorg. Eigenlijk kun je dit prestatieveld zien als de 'frontoffice' van de reguliere jeugdzorg. Hier moeten alle jongeren en ouders toegang toe kunnen krijgen. Het CJG zal vooral een verzamelplaats worden waar alles te vinden is aan (opgroei)ondersteuning van jongeren en hun ouders. Het centrum zal bij vragen vooral doorverwijzen naar andere instanties om die vraag op te pakken. Zorg ervoor dat je aanbod als kerkelijke gemeente, diaconie of Raad van Kerken hier ook beschikbaar is.

In 2012 moet er een landelijk dekkend netwerk van deze centra zijn. De lokale overheid mag zelf bepalen welke diensten hier nog meer worden aangeboden en hoeveel centra er op haar grondgebied zijn. Belangrijkste criterium vanuit het ministerie is laagdrempeligheid van het centrum. Dat het CJG ingezet wordt als instrument voor dit prestatieveld, blijkt uit de verschillende Wmo-beleidsplannen van de lokale overheid.

Wat moet de diaconie weten?

Dit prestatieveld is veelal het terrein van de professionals. Er vindt, vanuit het oogpunt 'voorkomen is beter dan genezen', met name preventieondersteuning plaats. Problematische jeugdigen en hun ouders worden zo vroeg, zo licht en zo dichtbij als mogelijk is geholpen met bijvoorbeeld opvoedingsondersteuning, opgroei- en gezinsondersteuning, gezondheidsbevordering en leerweg-/ontwikkelingsondersteuning.

Toch kun je als (jeugd)diaken veel betekenen voor dit prestatieveld. Juist dit prestatieveld is de afgelopen jaren erg onderbelicht geweest in de landelijke discussies. Ook lokaal is er soms onvoldoende zicht op het eigen netwerk waarbinnen jongeren worden opgevangen (sportclubs, verenigingen, speelplekken etc.). Tegelijk zijn de landelijke ambities hoog (landelijk netwerk CJG en instroom jeugdzorg tegengaan). Kortom: lokale overheden horen graag van initiatieven en ideeën op dit gebied, vooral van de jongeren zelf. De bestaande contacten van de diaconie in het kader van jeugdwerk kunnen hierbij van dienst zijn.

Wat kan de diaconie doen?

1. Schakel het eigen (kerkelijk/open) jeugdwerk in als je met dit prestatieveld wat gaat doen!
2. Benoem een jeugddiaken. Een jeugddiaken kan niet alleen problemen onder jongeren oppakken, maar ook werken aan een grotere betrokkenheid bij het diaconaal werk.
3. Betrek jongeren bij plannen om andere jongeren te bereiken.
4. Als diaken beschik je over adressen van waar je terecht kunt met vragen, zoals het Centrum van Jeugd en Gezin of andere jeugdhulpverleningsinstanties.
5. Overleg met een jeugdwerkadviseur van JOP www.jop.nl/coach over taken en mogelijkheden voor de diaconie. Sommige ideeën met jongeren vallen misschien buiten dit prestatieveld, maar eerder binnen prestatieveld 1.
6. Zorg dat de informatie van je aanbod t.b.v. jongeren bekend is bij de lokale overheid, dus: informatie over (opvoed)cursussen, open jeugdwerkactiviteiten, sooswerk, jeugdpastoraat en -diaconaat. Probeer dit aanbod zoveel mogelijk te beschrijven in de hierboven genoemde termen als preventie en signalering en als een concreet product.
7. In veel Wmo-adviesraden is er geen vertegenwoordiging vanuit de jeugd of namens de jeugd. Voor een goede invoering van dit prestatieveld is ook de betrokkenheid van de afnemers noodzakelijk. Zorg dus voor een jeugdstem in deze adviesraad.
8. Lokale overheden werken voor dit prestatieveld graag samen met andere jeugdorganen binnen de lokale overheden, zoals een gemeentelijke jongerenraad. Soms zijn kerken daarin vertegenwoordigd, meestal is dit niet het geval.
9. In steeds meer kerken is het jeugdwerk bezig het kinder- en tienerwerk professioneel op te zetten, met daarin binnen veel aandacht voor signaleren van problematisch gedrag en voor bijstand bij situaties van rouw en echtscheiding. Bij het opzetten van dit pastoraat is het goed om met de gemeente in contact te treden omdat er dan mogelijkheden zijn.
10. Lokale jeugdwerkers van kerken kunnen bepaalde werkzaamheden op vergelijkbare wijze verrichten als de ambulante jeugdwerkers van de lokale overheid. Ook voor hen kan het zinvol zijn om te kijken wat zij met de jeugdwerkers van de lokale overheid kunnen samendoen.

Meer weten?

Kwekkeboom, R. en M. Jager-Vreugdenhil (red.), De praktijk van de Wmo.

Onderzoeksresultaten lectoren social work. SWP, Amsterdam, 2009.

www.nji.nl - Nederlands Jeugdinstituut, dossier Opvoedingsondersteuning en opvoedvragen

www.jeugdengezin.nl - informatie van het ministerie over het programma Jeugd & Gezin en de CJG's

www.movisie.nl - expertisecentrum voor lokale overheden bij de invoering van jeugdbeleid en Wmo

www.invoeringwmo.nl - site van de landelijke overheid met informatie en vragen over de Wmo. Hier staan ook Wmo-beleidsplannen van verschillende voorbeelden ter inspiratie.

24. Prestatieveld 3 - Het geven van informatie, advies en ondersteuning

De burger die ondersteuning of zorg nodig heeft, heeft te maken met één loket. Daar kunnen mensen terecht voor informatie, advies en het aanvragen van hulpmiddelen en voorzieningen. Achter dat loket moet de gemeente de indicatiestelling regelen en ervoor zorgen dat de individuele voorzieningen op maat worden verstrekt. De gemeente moet achter het loket regelen wie welke voorzieningen gaan verstrekken. Soms heeft de burger keuzemogelijkheden.

Eén loket, inclusief de kerk

Als de kerken iets te bieden hebben, is het van belang dat hun aanbod ook via dit loket is te bereiken. De overheid, die het Wmo-loket organiseert en uitvoert, moet daarom weten wat de kerken in welke situaties kunnen bieden. Een paar voorbeelden daarvan zijn:

- Een sociaal fonds waaraan kerken en overheid deelnemen. Burgers die in financiële problemen zijn geraakt en door de overheid niet geholpen kunnen worden - de overheid wordt nogal eens gehinderd door de eigen regels - kunnen bij dit fonds in een aantal situaties terecht voor een financiële bijdrage of lening.
- Een 'diaconaal voorloket' of 'formulierenbrigade'. Voor sommige mensen is de stap naar het loket van de gemeente te groot. Ze weten niet precies wat ze moeten vragen en waarop ze recht hebben. Of ze raken de weg kwijt in al die formulieren. Dat is geen probleem, want daar is nu juist dat loket voor. Maar toch... In dat geval kan de diaconie met het model van een 'diaconaal voorloket' een rol spelen, om met mensen de gang naar het loket voor te bereiden, of mensen, nadat zij bij dit gemeenteloket geweest zijn, helpen met het invullen van formulieren en door te spreken of zij wel hebben gekregen waarop zij recht hadden en of zij tevreden zijn.
- Een plaatselijke hulpdienst of vrijwilligerscentrale waarin kerken al dan niet kunnen participeren of die ze misschien zelf hebben opgezet. De gemeente kan dan bemiddelen tussen de burgers die zich bij het loket melden en deze hulpdienst of vrijwilligerscentrale.

Wat moet de diaconie weten?

- Waar het (fysieke en digitale) loket te vinden is.
- Wat de mogelijkheden zijn van het loket en met welke vragen men daar terecht kan.
- Wanneer en waar er spreekuur gehouden wordt voor hulpvragers.
- Welk voorlichtingsmateriaal beschikbaar is over het loket van de gemeente.
- Wie de potentiële gebruikers van de Wmo zijn om hen te kunnen verwijzen.
- Weten bij wie de diaconie zelf voor vragen terecht kan.

Wat kan de diaconie doen?

- Ervoor zorgen dat de gemeente weet wat je als kerk te bieden hebt en wie de diaconale contactpersonen zijn.
- Zorgdragen voor een informatieplek met folders en brochures in het kerkgebouw.
- Inwinnen van informatie voor hen die daartoe zelf niet in staat zijn.
- Helpen bij het invullen van formulieren.
- Bieden (of via de voorzieningen regelen) van vervoershulp bij het bezoek aan het gemeentelijke loket.
- Verstrekken van inlichtingen aan de gemeentelijke hulpverlener of indicator na overleg met betrokken hulpvrager.
- Mee zoeken naar (aanvullende/vrijwillige) praktische hulp.
- Leveren van een incidentele en aanvullende financiële bijdrage.
- Helpen bij het indienen van een klacht bij de gemeente in verband met een, naar het lijkt, onjuiste behandeling of, naar het lijkt, onterechte *niet*-toekenning van een voorziening.

- Signaleren van problemen in de uitvoering van de Wmo en dat vervolgens neerleggen bij de verantwoordelijke wethouder/Wmo-adviesraad.
- Predikanten, pastoraal of kerkelijk werkers, ouderlingen en vrijwilligers informatie verstrekken over het loket en wat de diaconie kan doen. Dit kan belangrijk zijn in het bezoekwerk aan ouderen, gehandicapten, kwetsbare personen of gezinnen.

25. Prestatieveld 4 - Mantelzorg en vrijwilligerswerk

Als iemand met enige regelmaat zorg verleent aan een bekende (familielid, buur of naaste in andere zin), noemen we dat *mantelzorg*. Mantelzorg is *informeel* - in onderscheid tot beroepsmatige zorgverlening - en veronderstelt een *persoonlijke band of morele verplichting*. Die persoonlijke band of verplichting geeft het verschil aan ten opzichte van 'gewoon' vrijwilligerswerk. De inhoud van mantelzorg is gevarieerd: behalve gebruikelijke vormen van (aanvullende) zorg bij ziekte of handicap, vallen er ook activiteiten onder als huishoudelijke hulp en emotionele ondersteuning.

Wat moet de diaconie weten?

Aandacht voor mantelzorgers is een taak van de burgerlijke gemeente. Maar mantelzorgers zijn vaak niet lokaal georganiseerd en kunnen daardoor moeilijk voor hun eigen belangen opkomen. Het zou dus een taak voor de diaconie kunnen zijn om mee te helpen mantelzorgers goed in het vizier te krijgen. Nederland telt momenteel 2,6 miljoen mantelzorgers. Een mantelzorger is iemand die langdurig zorgt voor een zieke in zijn of haar omgeving. Deze naaste kan een partner, kind, ouder of vriend van de mantelzorger zijn. Van hen zijn 750.000 personen meer dan 8 uur per week bezig met het verlenen van mantelzorg. Om dat vol te kunnen houden is het voor hen heel belangrijk dat er goede huishoudelijke hulp is in het kader van de Wmo. Ongeveer 300.000 mantelzorgers zijn zwaar overbelast. Zij hebben de grootste moeite om de lichamelijke en geestelijke zwaarte van deze zorgtaken te dragen of te combineren met andere werkzaamheden in hun dagelijks bestaan. Voor diaconieën is het van belang goed geïnformeerd te zijn over wat mantelzorg is en wat de fysieke en emotionele gevolgen zijn van deze vaak zo intensieve zorg. Er is (gratis) informatiemateriaal te verkrijgen bij Mezzo (zie pag. 56).

Wat kan de diaconie doen?

- Als er een lokaal of regionaal steunpunt mantelzorg in de eigen gemeente is, is het goed dat er vanuit de diaconie contact wordt gelegd met de desbetreffende coördinator, zodat de lijnen kort kunnen zijn.
- Niet alleen bij de burgerlijke gemeente zijn mantelzorgers moeilijk in beeld te krijgen, ook binnen de kerken blijken mantelzorgers vaak niet als zodanig herkend te worden. Daarom is het van belang dat door goede informatie mensen zich ervan bewust worden dat zij mantelzorger zijn, maar ook dat diaconale en pastorale bezoekers alert worden in situaties van (chronische) ziekte. Stel dit in de kerkenraad aan de orde. Bij brochureverkoop@pkn.nl of via tel. (030) 880 17 24 is een handreiking te bestellen, getiteld: 'Handreiking voor het pastoraat, De partner van de chronisch zieke'.
- Leg op de boekentafel in de kerk informatiemateriaal neer. Bijvoorbeeld het tijdschrift 'De Mantelzorger' en folders en brochures.
- Hang een affiche van de Dag van de Mantelzorg – elk jaar rondom 10 november – op in het eigen kerkgebouw of wijkgebouw.
- Plaats eens een artikel over mantelzorg in het eigen kerkblad met oproep tot reacties.
- Maak 'mantelzorg' een vast aandachtspunt in de dagelijkse praktijk van pastorale gesprekken.
- Start netwerkvorming met als doel: het ondersteunen van mantelzorgers, bijvoorbeeld in de vorm van lotgenotencontacten. Stel daarvoor bijvoorbeeld het kerkgebouw beschikbaar.
- Stimuleer de opzet van vormen van 'respijtzorg' die het mogelijk maken dat de mantelzorger eens een dagdeel of een weekeinde vrij heeft van mantelzorg.
- Geef praktische ondersteuning (i.s.m. steunpunt Mantelzorg) aan de mantelzorgers.

Als de mantelzorgers goed in beeld zijn, kunnen knelpunten worden gesignaleerd die bij de burgerlijke gemeente gemeld moeten worden. Daarnaast is de onbekendheid met voorzieningen groot bij mensen die langdurig voor een ander zorgen. De diaconie kan helpen mantelzorgers daarop attent te maken.

Meer weten?

www.mezzo.nl - Mezzo is de landelijke vereniging voor mantelzorgers en vrijwilligerszorg, ontstaan uit een fusie tussen LOT, Vereniging van Mantelzorgers en Xzorg, landelijke vereniging van Steunpunten Mantelzorg en Vrijwillige Thuishulp. Postbus 179, 3980 CD Bunnik, tel. (030) 659 22 22.

www.zorgbelang-nederland.nl - Koepel van Zorgbelangorganisaties, patiënten- en consumentenfederaties die elk in hun eigen regio actief zijn. Zij behartigen de belangen van zorgvragers in de regio, geven informatie en zetten zich in voor de kwaliteit van de zorg.

26. Prestatieveld 5 - Mogelijk maken dat mensen kunnen meedoen aan het maatschappelijk verkeer

Voor mensen met beperkingen is het moeilijker dan voor anderen om zelfstandig deel te nemen aan de samenleving. Het gaat dan vooral om mensen met een lichamelijke beperking, mensen met een verstandelijke beperking, ouderen die zorgbehoevend zijn en psychiatrische patiënten.

Wat moet de diaconie weten?

De Wmo is erop gericht dat de gemeente ervoor zorgt dat algemene voorzieningen en activiteiten voor iedereen toegankelijk zijn. Het gaat bijvoorbeeld om de toegankelijkheid van openbare ruimten en gebouwen en om toegankelijk openbaar vervoer en aangepast bouwen. Maar ook om reïntegratie en het bevorderen van projecten die aangepaste werkgelegenheid bieden en om inkomensondersteuning voor bepaalde groepen. Als je dit prestatieveld breed benadert, horen bijvoorbeeld ook het versterken van sociale samenhang en voorlichting over gezondheid en meer bewegen ertoe. Er gaat een preventieve werking uit van deze maatregelen. Als mensen kunnen meedoen, zal de kans op uitval, sociaal isolement en uitsluiting kleiner worden. In prestatieveld 5 staan 'algemene voorzieningen en participatie' centraal, in prestatieveld 6 gaat het meer om individuele voorzieningen en 'zorg'. De doelgroepen waar het in deze prestatievelden vooral om gaat, zijn beschreven in hoofdstuk 2.

Wat kan de diaconie doen?

- De toegankelijkheid van de kerkelijke gebouwen bevorderen. Hierover is meer informatie te verkrijgen bij de Stichting Kom Beter Binnen (www.kombeterbinnen.nl). U kunt aan de hand van een enquête uw eigen kerk beoordelen op toegankelijkheid.
- Ervoor zorgen dat er geen drempels zijn voor mensen met een verstandelijke beperking om aan kerkelijke vieringen en activiteiten mee te doen. Hierover is meer informatie te verkrijgen bij het Platform Samen geloven? Gewoon doen! (www.sggd.nl).
- De gemeente stimuleren om Agenda 22 te gebruiken. Agenda 22 is een werkwijze die is gebaseerd op de 22 Standaardregels voor gelijke kansen voor mensen met een handicap die de Verenigde Naties hebben opgesteld. Het gebruik van deze regels bevordert een structureel beleid en voorkomt dat alleen losstaande maatregelen worden genomen (zie www.programmavcp.nl).
- Wensen en behoeften van mensen met een psychiatrische achtergrond onder de aandacht brengen van de gemeente (zie www.platformggz.nl).
- Met de gemeente en andere relevante organisaties in gesprek gaan over:
  - hoe is de samenstelling van de bevolking als het gaat om de hierboven genoemde doelgroepen?
  - welke doelen formuleert de gemeente met betrekking tot dit prestatieveld?
  - zijn openbare gebouwen goed toegankelijk?
  - is het openbaar vervoer voor iedereen toegankelijk en zo niet is er dan een alternatief?
  - zijn er dagactiviteitencentra in de gemeente?
  - wonen er mensen met een verstandelijke beperking in de wijken?
  - zijn er mogelijkheden voor gehandicapte sporters?
  - is er een 'kortingpas' voor mensen met een minimuminkomen en 65-plussers?
  - wat doet de gemeente aan sociale activering van mensen?
  - heeft de gemeente beleid gericht op het bevorderen van meedoen opgenomen in het prestatieveld dat gaat over het ondersteunen van vrijwilligerswerk (4) en het prestatieveld over sociale samenhang (1)?

27. Prestatieveld 6 - Voorzieningen voor mensen met een beperking

Prestatieveld 6 is het veld van de individuele voorzieningen. Het gaat om huishoudelijk werk, rolstoelen, scootmobiel, woningaanpassingen, vervoersvoorzieningen (denk bijvoorbeeld aan de regiotaaxi) die door de gemeente aan de vrager individueel verstrekt worden. Vragers hebben bij individuele voorzieningen de keuze tussen levering in natura en een persoonsgebonden budget. Ook dit prestatieveld staat vastgesteld in de verordening, financieel besluit en beleidsregels waarin geregeld is welke voorzieningen de gemeente verstrekt en hoe. Tip: Kijk op de website van uw gemeente. Veel gemeenten hebben de verordening, het financieel besluit en beleidsregels gepubliceerd op de site. Voor u als diaconaal betrokkene is het handig om daar te lezen wat er wel en niet verstrekt wordt door uw gemeente.

Wat moet de diaconie weten?

Voor hulp bij het huishouden kennen we twee soorten, namelijk hulp bij huishouden 1 en hulp bij huishouden 2. Bij huishoudelijk werk 1 heeft de hulpvrager zelf nog de regie, bij hulp bij huishouden 2 heeft de hulpvrager niet (helemaal) de regie meer over eigen leven. Denk hierbij bijvoorbeeld aan dementerende mensen of mensen visuele beperkingen. De dementerende weet niet meer wat er moet gebeuren en degene met een visuele beperking kan niet zien wat er moet gebeuren. De eigen bijdragen voor hulp bij huishouden kan oplopen tot wel 100 procent van het tarief wat men ontvangt voor hulp bij huishouden met een Pgb. Overigens is de eigen bijdrage gelijk voor Pgb als zorg in natura. De eigen bijdrage kan door de gemeente zowel vooraf in mindering gebracht worden op het Pgb als met acceptgiro's die men ontvangt van het CAK (Centraal Administratie Kantoor te Den Haag, zie www.cak-bz.nl) In een groot deel van de gemeenten zijn er lage tarieven voor hulp bij huishouden 1, dat varieert van 10 tot 17,50 euro per uur. Kijk voor de tarieven in uw gemeente op www.pgb.nl onder het kopje 'Pgb Wmo' en dan 'Wmo per gemeente'.

Wat kan de diaconie doen?

Mensen met een beperking hebben voor de aanvraag van individuele voorzieningen met dit Wmo-prestatieveld te maken. Lees de verordening en pleit in het overleg met de gemeente vanuit de diaconie, het diaconale platform of werkgroep voor een behoorlijk niveau van voorzieningen. Neem kennis van de visie van de plaatselijke gehandicaptenorganisaties en ouderenorganisaties daarop. Vraag of de gemeente een toegankelijke folder wil schrijven over de individuele voorzieningen. Sommige gemeenten hebben de verordening en het besluit nog niet op hun website gezet. Andere gemeenten hebben dat wel gedaan, maar hebben geen folder die goed leesbaar is voor mensen. Vaak is er weinig of niets gepubliceerd over het Pgb en over de tarieven die beschikbaar gesteld worden voor hulp bij huishouden, rolstoelen, scootmobiel, individuele vervoersvoorzieningen en woningaanpassingen. Biedt zorgvragers aan om mee te gaan naar het loket 'zorg en welzijn', zodat u kunt helpen de aanvraag te doen bij de gemeente. De vragers kunnen niet altijd hun vraag zelf vertalen in producten en diensten, maar zij weten wel wat zij niet meer kunnen. U kunt met hen persoonlijk bij het loket van de gemeente langsgaan of via de telefoon of de website van de gemeente stappen zetten. Zorgvragers stellen het vaak op prijs als u hen vergezelt.

Let op!

Bent u diaken in een kerkelijke streekgemeente? Dan kunt u te maken krijgen met verschillende burgerlijke gemeenten en dus ook met verschillende Wmo-verordeningen en Wmo-voorzieningen. In de ene gemeente krijgt een zorgvrager een lager tarief voor hulp bij huishouden dan in een andere gemeente.

28. Prestatieveld 7 - Maatschappelijke opvang, 8 - Openbare geestelijke gezondheidszorg en 9 - Ambulante verslavingszorg

Deze drie prestatievelden hangen nauw samen, omdat het gaat om mensen die als zeer kwetsbaar kunnen worden aangeduid. De zorggroepen uit deze prestatievelden komen nogal eens in een combinatie van de prestatievelden 7, 8 en 9 voor. Mensen met een verslaving (aan drank, drugs, gokken of medicijnen) kunnen bijvoorbeeld een ernstige psychische handicap hebben en daarbij soms dak- of thuisloos zijn. Of mensen die het huiselijk geweld niet meer aankunnen, vragen om crisisopvang. En zwerfjongeren kampen nogal eens met schulden. Relatieproblemen, financiële, sociale en psychische problemen vormen een wirwar waar ook hulpverleningsinstanties soms nauwelijks nog de weg in vinden, als men al bij een hulpinstantie terecht komt.

Wat moet de diaconie weten?

Deze groep mensen bevindt zich vaak buiten het officiële hulpcircuit, maar komt soms nog wel over de drempel in vrijwilligersinitiatieven zoals inloophuizen, drugs- en straatpastoraat en de diverse vormen van het kerk- & buurtwerk (zie ook www.netwerkdak.nl). Deze laagdrempelige initiatieven hebben met elkaar gemeen dat de mensen voor wie zij opgezet zijn, benaderd worden vanuit hun menszijn en niet vanuit de problemen die zij met zich meedragen. Bij deze initiatieven hoeft men geen hulpvraag te hebben, geen traject aan te gaan of af te kicken van een verslaving.

Wat kan de diaconie doen?

Diaconieën kunnen de bovenbeschreven initiatieven (inloophuizen, kerk- & buurtwerk, drugspastoraat) ondersteunen. Niet alleen met financiële middelen maar ook met menskracht (vrijwilligers) kunnen kerken een zinvolle bijdrage leveren aan het goed functioneren van dit presentiewerk voor en met kwetsbare mensen. Daarbij valt ook te denken aan maatjesprojecten en andere een-op-eencontacten om mensen 'binnenboord' te houden. In het kader van de Wmo kan een beroep gedaan worden op de gemeente om training en deskundigheidbevordering van vrijwilligers mogelijk te maken. Een tweede manier waarop kerken zich kunnen inzetten op dit terrein is het (mentaal) ondersteunen van de directe omgeving, de familie van de verslaafde, de zwerfjongere of de andere zeer kwetsbare mensen uit de prestatievelden 7, 8 en 9. Op hun problematiek, zoals verslaving, rust immers nog altijd een maatschappelijk taboe. Familie van een verslaafde voelt zich daardoor vaak erg geïsoleerd. Als er al hulp is, richt deze zich op de verslaafde. De familie en de directe omgeving moeten zich maar zien te redden. Een luisterend oor voor de betrokkene en het bespreekbaar maken van de thematiek in eigen (kerkelijke) kring en daarbuiten is een van de taken die een kerk op zich kan nemen. De mensen in de directe omgeving van de verschillende groepen zeer kwetsbare mensen kunnen aangeduid worden als mantelzorgers. Zij verdienen, net als alle andere mensen die de zorg voor een naaste op hun schouders hebben, alle steun.

29. Wmo en het missionair-diaconale presentiewerk - praktijkvoorbeelden

Op veel plaatsen in ons land leveren kerken en kerkelijke stichtingen een bijdrage aan projecten op het terrein van sociale samenhang en leefbaarheid (prestatieveld 1), preventie en opvoedondersteuning (prestatieveld 2), bevorderen van deelname aan het maatschappelijk verkeer en het zelfstandig functioneren van mensen met een beperking (prestatieveld 5), maatschappelijke opvang, openbare geestelijke gezondheidszorg en ambulante verslavingszorg (prestatieveld 7, 8 en 9). In hoofdstuk 5 werden al kort enkele voorbeelden aangestipt. Hieronder nog enkele voorbeelden van missionair-diaconale werkplekken die lokaal een belangrijk aanvullend aanbod bieden op een specifiek terrein van zorg of welzijn.

In dit hoofdstuk willen we laten zien welke variatie aan maatschappelijke ondersteuning geboden wordt vanuit diaconale inloophuizen. De plaatselijke problematiek en de behoeften van de doelgroep geven richting aan het soort inloop en inloopactiviteiten. Vrijwel alle huizen zijn sterk vraaggericht. Dat betekent dat de gasten mede vormgeven aan het activiteitenprogramma. Afhankelijk van de activiteiten zit het aanbod meer in het ene of juist in een ander prestatieveld.

Prestatieveld 1 – Buurtvrouwenhuis Rosa, Pastoraat Oude Wijken in Rotterdam Middelland.

In Middelland, een kleine ‘krachtwijk’ in het centrum van Rotterdam, draait al vijftien jaar een succesvol project: het buurtvrouwenhuis Rosa. Het is een multicultureel vrijwilligersproject, gericht op opvang en empowerment van vrouwen in een achterstandssituatie. Opgezet en in stand gehouden voor en door de vrouwen zelf. De drijvende kracht is de pastor van het Pastoraat Oude Wijken, die als enige betaalde beroepskracht het project coördineert en zorg draagt voor gebouw en financiën en daarmee voor de continuïteit. De financiering komt voor bijna de helft van de kerken en voor een kwart uit fondsbijdragen. Vorig jaar is een verkenning gestart naar mogelijkheden om de deelgemeente Delfshaven, waar Middelland onderdeel van is, meer structureel mee te laten betalen. De invoering van de Wmo was aanleiding om opnieuw met de gemeente hierover in gesprek te gaan. Al snel bleek dat de doelstelling en uitvoering van het project prima pasten binnen het nieuwe emancipatiebeleid van de deelgemeente. Het project is opgenomen in het Actieplan Vrouwenemancipatie. Op basis daarvan was een vervolgesprek over subsidiëring mogelijk, met inachtneming van alle geldende procedures en termijnen! Tegelijk werd men verwezen naar de woningbouwcorporatie. Deze treedt op als budgethouder voor rijkssubsidies op het gebied van leefbaarheid en sociale samenhang voor de stad Rotterdam. Bij een eerste presentatie van het project bleek ook daar subsidiëring bespreekbaar. Doorslaggevend was het vertrouwen dat men heeft in de continuïteit van het project. De kerk wordt gezien als een ‘degelijke’ partner en is bijzonder welkom. Ook hier geldt dat het verzilveren van de eerste toezeggingen de nodige tijd en doorzettingsvermogen kost voor werkers en bestuursleden. Tijd die men in de praktijk jammer genoeg vaak niet heeft. Zie voor meer informatie www.buurtvrouwenhuisrosa.nl.

Prestatieveld 2 – De kinderkwintet in Den Haag

In Den Haag, midden in Moerwijk, bevindt zich een bijzonder missionair-diaconaal project: de Kinderkwintet. Moerwijk staat bekend als aandachtswijk: armoede, overlast, werkloosheid en zorgtekort. Steeds meer kinderen zitten niet goed in hun vel. Ze krijgen al jong te maken met de problemen en dilemma’s van volwassenen en moeten zich staande houden in onstabiele situaties. In de Kinderkwintet, één van de projecten van Stek (voor Stad en Kerk), werken diaconaal-missionair jeugdwerkers en vrijwilligers aan zelfvertrouwen en eigenwaarde, maar ook aan respect voor anderen en saamhorigheid. Alle kinderen zijn welkom, ongeacht

afkomst of geloof. Het is een veilige plek waar kinderen en tieners uit de buurt in de leeftijd van 4 tot 14 jaar welkom zijn. Er wordt een gevarieerd weekprogramma aan activiteiten aangeboden. Ook de kinderen zelf spelen hierin een actieve rol, o.a. in het tienerrestaurant. Een van de werkers uit de Kinderwinkel is één dag per week als vertrouwenspersoon op een basisschool in de buurt aanwezig. Kinderen kunnen dan hun verhaal kwijt: even aandacht voor henzelf, zonder dat ze meteen hoeven te presteren. Het project is bovendien gekoppeld aan het schoolmaatschappelijk werk. Met een tweede basisschool worden inmiddels gesprekken gevoerd om project 'de Bank' ook daar op te zetten. In de afgelopen jaren haalde de Kinderwinkel regelmatig de landelijke pers: het *fundraising dinner* onder leiding van topkok Cas Spijkers, waarbij mr. Pieter van Vollenhoven aanschoof, haalde de *Telegraaf*, de tienervakantieweek op de boerderij werd beschreven in een reportage in de *Volkskrant*. Voor veel kinderen en hun ouders is de Kinderwinkel een niet meer weg te denken voorziening in de wijk geworden. Naast de Kinderwinkel kent Stek ook het Stek- Jeugdwerk. Men adviseert en begeleidt opvoeders thuis, op school en in de kerk bij geloofscommunicatie en -opvoeding. De mensen van Stek Jeugdwerk zetten zich in als gespreksleider, specialist (professional op het gebied van pedagogiek en theologie) en als betrokkene. In het kader van de Wmo wordt in Den Haag nauw samengewerkt tussen kerken en de burgerlijke gemeente. De gemeente Den Haag is een belangrijke opdrachtgever voor Stek. De gemeente ondersteunt het maatschappelijk activeringswerk, projecten in het kader van de Wmo en interculturele en religieuze ontmoetingen. Ook de Kinderwinkel wordt jaarlijks met een stevige subsidie ondersteund. Zie voor meer informatie www.steknet.nl.

Prestatieveld 3 en prestatieveld 5 – Binnenstadparochie Eindhoven en oecumenisch project Open Huis st. Cathrien

Al meer dan twintig jaar is midden in het centrum van Eindhoven een welkome plek voor iedereen die behoefte heeft aan een moment van rust, een luisterend oor, een kop koffie en eventueel een broodmaaltijd. Achter in de Catharinakerk is een ontmoetingsruimte waar gastheren en gastvrouwen drie dagen per week het open gezicht van de kerk tonen. Een groep van zo'n vijftig vrijwilligers verzorgt bij toerbeurt de inloop, een vaste pleisterplaats voor een groep kwetsbare, vaak eenzame mensen. Tussen de middag is er een korte bezinningsdienst, voor ieder die daar behoefte aan heeft. Tijdens de inloop verzorgen de vrijwilligers ook een informeel maatschappelijk spreekuur; in een persoonlijk gesprek wordt bekeken welke reguliere voorzieningen voorhanden zijn binnen Eindhoven en worden mensen doorverwezen naar professionele instanties. Voor een aantal mensen is de drempel naar instanties te hoog, of men kan simpelweg de weg niet vinden in de veelheid van instanties, regelingen, formulieren etc. Om de inloop en het spreekuur goed te kunnen verzorgen, worden de vrijwilligers intensief en continu bijgeschoold, zowel in hun kennis van de sociale kaart van Eindhoven als in de presentiemethode. Het dekenaat Eindhoven heeft jaren geleden een Steunpunt Materiële Hulpverlening in het leven geroepen, om mensen te helpen waar even geen andere hulp voorhanden is. Dit steunpunt is ondergebracht binnen een aparte stichting. Sinds drie jaar is het Noodfonds van de gemeente Eindhoven ondergebracht bij dezelfde stichting. Het spreekuur voor het Steunpunt wordt eveneens door kerkelijke vrijwilligers van de Binnenstadparochie verzorgd. Door deze combinatie heeft het Open Huis in de afgelopen jaren ook een wachtkamerfunctie gekregen voor het Steunpunt. Tegelijk is het Steunpunt hierdoor laagdrempelig. Gasten komen tijdens de inloop voor een kop koffie en een praatje, delen met een vrijwilliger hun zorgen en deze kan vervolgens voorzichtig doorverwijzen. 'Onzichtbare noden', maar ook hiaten in de bureaucratie van gemeentelijke diensten kunnen op deze wijze opgevangen worden. Alles bij elkaar een onmisbare functie om de zorg- en hulpverlening in de stad op menselijke maat te houden.

Prestatieveld 7, 8, 9 – Aanloophuis van de kerken in Leeuwarden

In Leeuwarden bestaat al vijftig jaar een Aanloophuis van de kerken, een oecumenisch initiatief. Hier verzorgt men elk weekeinde de opvang van ruim tachtig gasten, waarvan velen dak- en thuisloos. Deze opvang wordt verzorgd door een parttime

beroepskracht en zo'n tachtig vrijwilligers. Een deel van deze gasten wordt op weekdays opgevangen door de inloop van het Leger des Heils, eveneens in de binnenstad van Leeuwarden. In het weekend is het Aanloophuis de enige opvangplek. Het Aanloophuis had tot vorig jaar geen zelfstandige subsidierelatie met de gemeente. Wat zij precies betekenen binnen het totaal aan opvangvoorzieningen in Leeuwarden was onvoldoende bekend bij de gemeente. Het Aanloophuis timmerde hierover niet aan de weg. Leeuwarden is een zogenaamde centrumgemeente en is bezig de zorg voor dak- en thuislozen onder te brengen in een sluitende keten van voorzieningen in het kader van het Stedelijk Kompas. Na enkele oriënterende gesprekken heeft de gemeente onderkend welke waardevolle aanvullende voorziening het Aanloophuis vormt. Op grond daarvan heeft men besloten het Aanloophuis financieel te ondersteunen in de voorzieningen die men kan bieden. Tijdens de inloop is er tot nu toe koffie, soep en brood tegen een kleine vergoeding. Er was echter ook dringend behoefte aan een gelegenheid waar gasten zich kunnen douchen en kleding kunnen wassen. Naast een subsidie voor de hiervoor noodzakelijke verbouwing heeft de gemeente ook een bedrag toegekend voor warme maaltijden gedurende de wintermaanden. Voor deze laatste 'service' aan de gasten zoekt het Aanloophuis samenwerking met een cateraar. Op deze wijze kan men de gasten bieden wat ze nodig hebben zonder alles zelf te hoeven leveren. Last but not least is de gemeente bereid bij te dragen aan de scholingskosten voor de coördinator en de vrijwilligers. Geen overbodige luxe, want ook bij het Aanloophuis wordt de problematiek van de gasten complexer en zijn er steeds meer gasten met een combinatie van psychische problemen, verslaving en gedragsproblematiek. www.aanloophuisleeuwarden.nl.

30. Plaatselijke contactpersonen Wmo

Amsterdam

Matthias de Vries, Hoogoord 187a, 1102 CJ Amsterdam, tel. (020) 691 39 63,
m.devries@diaconie.org

Amersfoort

Joke Koolhof, diaconieën Amersfoort-stad, Noordewierweg 131, 3812 DD Amersfoort,
tel. (033) 463 77 95, dowamersfoort@solcon.nl

Apeldoorn

Nico Visser, Diaconaal centrum De Herberg, Deventerstraat 40, 7311 LW Apeldoorn,
tel. (055) 521 10 02, vcd.herberg@hetnet.nl

Ede

Jan de Kluijver, diaconaal consulent, Posthoornstraat 6, 6711 BX Ede, tel. (0318) 61 66 69,
diaconaalconsulent-edehetnet.nl

Gouda

Irene Stok, Diaconie protestantse gemeente Gouda, Oosthaven 31c, 2801 PD Gouda, tel.
(0182) 537122, diaconaalconsulent.gouda@solcon.nl

Den Haag

Nienke van Dijk, Diaconie van de protestantse gemeente te 's-Gravenhage,
Postbus 371, 2501 CJ Den Haag, tel: (070) 318 16 16, info@steknet.nl

Rotterdam

Piet de Vries, GCW, Heemraadssingel 112 3021 DH Rotterdam, tel. (010) 477 27 11,
dadviseur@stichtinggcw.nl

Utrecht

Bureau Protestantse gemeente Utrecht, Eykmanlaan 433, 3571 JR Utrecht,
tel. (030) 271 77 78, SDC@protestant-utrecht.nl

Vlaardingen

Rob van Herwaarden, diaconie hervormde gemeente Vlaardingen, Maassluisdijk 5, 3131
KA Vlaardingen, tel. (010) 434 68 55, diaconaalconsulent@planet.nl

Delft

Alie Leeflang-Ruiter, diaconie hervormde gemeente Delft, Hugo de Grootstraat 10, 2613 TV
Delft, tel. (015) 212 32 19, diaconaalcentrum@delft.nh-diaconie.nl

Arnhem

Alie Teunissen-van Manen, diaconaal consulent van de diaconie van de protestantse
gemeente Arnhem, Zijpendaalseweg 57, 6814 CD Arnhem, tel. (026) 35 12 201,
diakonaalbuuro@planet.nl

Leiden

Jacqueline Schoonwater, diaconaal centrum De Bakkerij, Oude Rijn 44 b/c, 2312 HG Leiden,
tel. (071) 514 49 65, jschoonwater@debakkerijleiden.nl

Nijmegen

Paul Oosterhoff, diaconie van de protestantse gemeente Nijmegen, Van Schaeck
Mathonsingel 12, 6512 AR Nijmegen, tel. (024) 322 84 80, diaconie@kerkinactie-nijmegen.nl

Zwolle

Wim van Ree en ds. Lutzen Miedema, diaconie protestantse gemeente Zwolle, Molenweg
241, 8012 WG Zwolle, tel. (038) 421 75 96; diakonie@planet.nl

Projectsecretariaat

Marijke Gaastra, tel. (030) 880 18 86, m.gaastra@pkn.nl

31. Afkortingen

AWBZ	-	Algemene Wet Bijzondere Ziektekosten
BJZ	-	Bureau Jeugdzorg
CAK	-	Centraal Administratie Kantoor
CG	-	Chronisch zieken- en Gehandicaptenraad
CJG	-	Centra voor Jeugd en Gezin
CIZ	-	Centrum indicatiestelling zorg
GGD	-	Gemeentelijke Gezondheidsdienst
Pgb	-	Persoonsgebonden budget
VNG	-	Vereniging Nederlandse Gemeente
Wvg	-	Wet voorzieningen gehandicapten
Wmo	-	Wet maatschappelijke ondersteuning
WWB	-	Wet Werk en Bijstand
WRR	-	Wetenschappelijk Raad voor het Regeringsbeleid
WW	-	Werkloosheidswet
ZZP	-	Zorgzwaartepakket

Aan de inhoud werkten mee

Hans Arwert (Kerk in Actie tot 1 september 2007)

Harm Dane (Protestantse Kerk in Nederland)

Pieterneel Ermen (projectadviseur Kerk in Actie)

Jac Franken (Protestantse Kerk in Nederland)

Ad Heystek (Christelijke Gereformeerde Kerk)

Henk van IJken (Kerk in Actie)

Hans van der Knijff (Per Saldo)

Jan Maasen (bisdom Rotterdam)

Paul van Mansum (Stichting Reliëf tot 1 juli 2009)

Willy Meijnhardt (Kerk in Actie)

Henny Nagelhout (samenstelling/Kerk in Actie)

Siep Rienstra (gemeenteadviseur Protestantse Kerk Regio Midden)

Joost Schelling (medewerker JOP)

Evelyn Schwarz (diaconie Amsterdam)

Anneloes Steglich, (gemeenteadviseur Protestantse Kerk Regio Zuidwest)

Theo van Stuijvenberg (gemeenteadviseur Protestantse Kerk Regio Zuidwest)

Kees Tinga (Kerk in Actie)

Matthias de Vries (diaconie protestantse gemeente Amsterdam)